

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Fakulta sociálních věd

Institut politologických studií

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Role ozbrojených sil EU
v transatlantických bezpečnostních
vztazích

Kristina Hlaváčková

Konzultant: JUDr. PhDr. Tomáš Karásek

Praha 2007

Čestné prohlášení

Čestně prohlašuji, že jsem svou bakalářskou práci na téma „Role ozbrojených sil EU v transatlantických bezpečnostních vztazích“ vypracovala samostatně, v příloženém seznamu uvedla všechny zdroje, z nichž jsem čerpala, a v textu řádně vyznačila jejich použití.

Nemám závažný důvod proti užití tohoto školního díla ve smyslu § 60 Zákona č.121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon).

V Praze dne 21.5.2007

.....

podpis

Obsah

1. ÚVOD.....	5
2. HISTORICKÉ KOŘENY A VÝVOJ EVROPSKÉ BEZPEČNOSTNÍ A OBRANNÉ POLITIKY	7
2.1. PRVNÍ INICIATIVY K VYTVOŘENÍ EVROPSKÉ OBRANNÉ ORGANIZACE A VZNIK ZEU.....	7
2.1.1. <i>Evropské obranné společenství</i>	7
2.1.2. <i>Západoevropská unie</i>	8
2.2. SPOLEČNÁ ZAHRANIČNÍ A BEZPEČNOSTNÍ POLITIKA EU	10
2.2.1. <i>Maastrichtská smlouva</i>	10
2.2.2. <i>Amsterdamská smlouva</i>	11
2.2.3. <i>Smlouva z Nice</i>	13
2.3. EVROPSKÁ BEZPEČNOSTNÍ A OBRANNÁ POLITIKA	14
2.3.1. <i>Francouzsko-britský summit v Saint-Malo</i>	14
2.3.2. <i>Zasedání Evropské rady v Kolíně nad Rýnem</i>	14
2.3.3. <i>Helsinky a Evropský základní cíl</i>	15
2.3.4. <i>Civilní zvládnání krizí a konference o přidělování vojenských kapacit</i>	16
2.3.5. <i>Následný vývoj EBOP a Hlavní cíl 2010</i>	17
3. KONFLIKTNÍ BODY EUROATLANTICKÉHO VZTAHU.....	19
3.1. BEZPEČNOSTNĚ-POLITICKÁ OBLAST	20
3.1.1. <i>Institucionální struktura a spolupráce EU a NATO</i>	20
3.1.2. <i>Politické směřování EU a USA</i>	25
3.1.3. <i>Národní pozice členských států EU a NATO</i>	31
3.2. VOJENSKO-TECHNICKÁ OBLAST.....	36
3.2.1. <i>Vojenské kapacity evropských států ve srovnání s USA</i>	37
3.2.2. <i>EU Battlegroups a NATO Response Force</i>	39
3.2.3. <i>Zbrojní výdaje evropských států a ve srovnání USA</i>	40
3.3. GEOGRAFICKÉ PRIORITY	46
3.3.1. <i>Geografické priority dle bezpečnostních strategií</i>	47
3.3.2. <i>Vojenské mise EU</i>	48
4. ŘEŠENÍ KONFLIKTNÍCH BODŮ A MOŽNÁ VÝCHODISKA PRO BUDOUCNOST.....	51
4.1. BEZPEČNOSTNĚ-POLITICKÁ OBLAST	51

4.1.1. <i>Modely budoucího vývoje euroatlantického vztahu</i>	51
4.1.2. <i>Posílení EU/EBOP</i>	54
4.1.3. <i>Posílení NATO</i>	58
4.2. VOJENSKO-TECHNICKÁ OBLAST	61
4.2.1. <i>Dělbba práce nebo sdílení rizik?</i>	61
4.2.2. <i>Zvýšení výdajů na obranu a spolupráce ve zbrojním průmyslu</i>	63
4.3. GEOGRAFICKÉ PRIORITY	65
5. ZÁVĚR	67
6. LITERATURA	70
6.1. MONOGRAFICKÁ - NEPERIODICKÁ LITERATURA	70
6.2. MONOGRAFICKÁ - PERIODICKÁ LITERATURA	71
6.3. PRAMENY A OSTATNÍ ZDROJE	72
6.3.1. <i>Dokumenty</i>	72
6.3.2. <i>Příručky</i>	74
6.3.3. <i>Internetové zdroje</i>	74

1. ÚVOD

Severoatlantická aliance (NATO) a Evropská unie (EU) jsou samostatnými organizacemi. V průběhu posledních několika let však dochází k prohlubování vzájemné spolupráce a sjednocování názorů v řadě oblastí, mimo jiné i z důvodu podobné členské základny. I přes výrazný pokrok a snahu o restrukturalizaci v otázkách Evropské bezpečnosti a obranné politiky (EBOP) je NATO základním pilířem bezpečnosti v Evropě. Vzhledem k asymetrii v rozložení vojenského potenciálu, kdy se největší měrou na poskytování vojenských sil pro bojové operace při řešení krizí dosud podílí Spojené státy americké, je patrná snaha ze strany NATO, a tedy i USA, o získání schopného zástupce při řešení otázek evropské bezpečnosti, kterého spatřují v Evropské unii.

Transatlantické vztahy prošly určitými změnami, které následovaly po dvou událostech. První z nich byl konec studené války, kdy zmizela společná hrozba v podobě Sovětského svazu a transatlantické vztahy se dostaly do klidného nekonfliktního stádia. Druhým mezníkem se staly události 11. září 2001 ve Spojených státech amerických, kdy se objevila hrozba nová, v očích mnoha představitelů ještě vážnější, a to v podobě světového terorismu. Následující události, konkrétně v Iráku, znamenaly pro transatlantické vztahy hluboký rozkol, především díky odlišným bezpečnostně-politickým prioritám na obou stranách Atlantiku. Přesto však je v dnešní době patrná snaha ztracené pevné spojenectví opět nabýt.

Hlavním cílem práce je zhodnotit postavení a roli Evropské unie a jejích bezpečnostních a obranných složek v transatlantických bezpečnostních vztazích. Přestože EU buduje i civilní složky, práce se soustřeďuje na vojenský aspekt s přihlédnutím k odlišné situaci v evropských státech a USA. Základními otázkami, které si kladu jsou: Zůstane i nadále hlavním garantem bezpečnosti v Evropě NATO či jej nahradí Evropská unie? Bude EU schopna vojensky konkurovat NATO, resp. USA, nebo je disproporce v ozbrojených silách nepřekonatelná? Budou mít evropské členské státy NATO k dispozici vojenské kapacity pro realizaci obranné politiky EU? Jakou roli hrají a nadále budou hrát evropské vojenské a bezpečnostní složky v mezinárodních stabilizačních misích?

K dosažení odpovědí na výše zmíněné otázky je nejprve nutno stručně popsat historický vývoj Evropské bezpečnosti a obranné politiky, kterým se zabývá první kapitola. Ačkoliv ustavení EBOP předcházela dlouhý vývoj v oblasti bezpečnosti a obranné politiky, za hlavní mezník považují rok 1998, resp. 1999. Francouzsko-britský summit v Saint-Malo v prosinci 1998 přinesl první obrysy EBOP, které byly následně konkretizovány na zasedáních Evropské rady v Kolíně nad Rýnem v červnu a v Helsinkách v prosinci roku 1999.

Úvod

Druhá kapitola práce analyzuje základní konfliktní body vztahu mezi NATO, resp. USA, a EU, které ve svém důsledku výrazně ovlivňují postavení evropských vojenských a bezpečnostních sil. Lze je rozdělit do tří oblastí, bezpečnostně-politické, vojensko-technické a geografické. První oblast se týká především rozporu mezi budováním evropské identity a vůdčím postavením USA v NATO a bezpečnostně-politických kultur obou aktérů. V rámci druhé oblasti jsou zahrnuty vojenské možnosti a schopnosti EU ve srovnání se Severoatlantickou aliancí, resp. USA, jež souvisejí také s financováním obranného sektoru. Třetí oblast definuje klíčové geografické oblasti s přihlédnutím k zahraničně-politickým a bezpečnostním zájmům zmíněných aktérů a k možnostem geografického dosahu jejich obranných složek.

Poslední část práce se zabývá řešením a především možnými budoucími východisky stanovených konfliktních bodů, které z něj vyplývají, opět v rámci tří již vymezených oblastí.

Vzhledem k tomu, že Evropská bezpečnostní a obranná politika je jev relativně mladý a vývoj transatlantických vztahů po konci studené války je stále aktuální, je velmi těžké najít shodu v názorech jednotlivých autorů, především v tom, jakým směrem by se EBOP měla vyvíjet ve vztahu k NATO či k USA, a jakou roli by vůbec Severoatlantická aliance měla v budoucnosti hrát. Proto předpokládám, že východiskem mé práce budou dva scénáře, buď posílení a nebo oslabení Severoatlantické aliance ve vztahu k evropské bezpečnostní iniciativě.

Základními prameny pro svou analýzu jsem si zvolila kromě monografických zdrojů také oficiální smluvní dokumenty, závěrečná ustanovení zasedání Evropské rady či summitu Severoatlantické aliance a dva pro danou problematiku zásadní zdroje – Národní bezpečnostní strategii Spojených států amerických a Evropskou bezpečnostní strategii. Při citaci z těchto textů v některých případech využívám dostupného českého překladu pro zamezení vzniku nepřesností v konkrétních formulacích. V poslední řadě bych ráda zmínila, že téměř všechny využití zdroje byly publikovány před rokem 2007. Nezohledňují tedy rozšíření Evropské unie o dva nové členy, Rumunsko a Bulharsko. Ve své práci uvažuji již Evropskou unii obecně s 27 členy. V případech, kde mají nově přistoupivší státy zásadní vliv na některý ze zkoumaných aspektů, jsou konkrétně zmíněny.

2. HISTORICKÉ KOŘENY A VÝVOJ EVROPSKÉ BEZPEČNOSTNÍ A OBRANNÉ POLITIKY

Snahy o koordinaci bezpečnostní politiky západoevropských států se objevily již v 50. letech 20. století, avšak plně rozvinuty mohly být až po konci studené války. Do 90. let byla evropská bezpečnost a obrana svázaná výlučně se Severoatlantickou aliancí a opírala se o vojenskou přítomnost Spojených států amerických v Evropě. Po skončení bipolarity se proměnilo bezpečnostní prostředí, zmizel důvod pro americkou přítomnost v Evropě a změnil se tedy i pohled na řešení bezpečnostní otázky. Evropští spojenci se museli přizpůsobit nové situaci a k úspěšné integraci ekonomické připojit integraci v oblasti bezpečnosti a obrany.¹ Vznik společné zahraniční a bezpečnostní politiky Evropské unie je spojen s rokem 1991 a s neschopností mezinárodního společenství ukončit konflikt na území bývalé Jugoslávie, kdy se EHS i KBSE² potýkaly s nedostatkem pravomocí a nástrojů nejen k zastavení bojů, ale i ke koordinaci postojů členských zemí k bezpečnostním otázkám. Jelikož neexistovala žádná společná bezpečnostní a obranná politika a musely se spoléhat na vedení a pomoc USA.³

2.1. PRVNÍ INICIATIVY K VYTVOŘENÍ EVROPSKÉ OBRANNÉ ORGANIZACE A VZNIK ZEU

První návrhy na vytvoření obranného uskupení v Evropě se objevily na počátku 50. let 20. století v souvislosti s vypuknutím konfliktu v Koreji a počátkem studené války. Západní mocnosti v čele s USA měly zájem na postavení dostatečné obranné hráze proti sílící hrozbě Sovětského svazu. Do těchto požadavků bylo zahrnuto i znovuvyzbrojení Spolkové republiky Německo, což se ovšem stalo krátce po konci druhé světové války nepřekonatelnou překážkou.⁴

2.1.1. Evropské obranné společenství

V říjnu roku 1950 představil francouzský předseda vlády René Pleven plán na vytvoření společné evropské armády, složené z národních vojenských sil jednotlivých evropských států

¹ Frank, Khol: 2003, s. 20.

² Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě, od 1.1.1995 Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě.

³ Matějka, Zdeněk. Evropská unie a její bezpečnostní politika. In: Ort, a kol.: 2005, s. 90.

⁴ Had, Píkna: 2001, s. 11.

včetně sil západoněmeckých, a funkce evropského ministra obrany. Dne 27. května 1952 byla v Paříži podepsána šesti západoevropskými zeměmi, Francií, Itálií, SRN a zeměmi Beneluxu, smlouva o vytvoření Evropského obranného společenství (EOS). Evropské mocnosti ve smlouvě zdůraznily přímou vazbu EOS na NATO, přičemž společná armáda se 14 francouzskými, 12 německými, 12 italskými a 5 divizemi států Beneluxu by podléhala velitelsky NATO.⁵ Předznamenání neúspěchu této iniciativy se objevilo krátce po podepsání smlouvy o EOS. Velká Británie iniciativu podpořila, avšak odmítla se jí účastnit, proti se vyjádřili i francouzští gaullisté a komunisté, italská ratifikace byla odsunuta.⁶

Vytvoření Evropského obranného společenství bylo úzce spjato s plánem Evropské politické spolupráce (EPS), s odůvodněním, že společná obrana vyžaduje nutně i společnou zahraniční politiku. Návrh smlouvy o EPS byl představen roku 1953, avšak byl doprovázen uklidněním mezinárodní situace po konci války v Koreji. Politická i obranná organizace ztratila částečně své opodstatnění, což bylo podpořeno obavami některých zúčastněných států ze ztráty suverenity v oblasti zahraniční a obranné politiky, tedy v oblastech, které byly tradičně považovány za výsadní sféru národní suverenity. Konec projektu EOS a zároveň EPS nastal v srpnu roku 1954, kdy francouzské národní shromáždění odmítlo ratifikovat smlouvu o EOS. Evropská integrace se v následujícím období zaměřila pouze na ekonomickou oblast.⁷

2.1.2. Západoevropská unie

Západoevropská unie (ZEU) vznikla na základě revidované Bruselské smlouvy z roku 1948, podepsáním tzv. Pařížských dohod 23. října 1954, které vstoupily v platnost v květnu roku 1955. Evropské společenství tak reagovalo především na odmítnutí smlouvy o Evropském obranném společenství. Byl vytvořen právní rámec pro ukončení okupačního režimu SRN a její přijetí do Severoatlantické aliance roku 1955, dále pro dohodu mezi Francií a SRN o statutu Sárska. Revizí Bruselské smlouvy byla původní Západní unie přejmenována na Západoevropskou unii. Zakládajícími členskými státy se staly Francie, Velká Británie, země Beneluxu, Spolková republika Německo a Itálie. Čl. V. Smlouvy o ZEU obsahuje závazek automatického poskytnutí veškeré vojenské i jiné pomoci spojenecké zemi v případě jejího vojenského napadení. To byl silnější závazek než v čl. V. Washingtonské smlouvy Severoatlantické aliance, který uvádí, že členská země v dané situaci podnikne takovou akci,

⁵ Frank, Khol: 2003, s. 19.

⁶ Had, Pikna: 2001, s. 11.

⁷ Had, Pikna: 2001, s. 12.

jakou bude považovat za nutnou včetně použití vojenské síly.⁸ Další odlišnost Západoevropské unie od NATO se týká geografického vymezení kompetencí, kdy čl. VIII. Bruselské smlouvy uvádí povinnost ZEU reagovat na jakékoliv ohrožení míru bez ohledu na jeho geografické umístění.⁹ Smlouva o ZEU potvrdila úzkou spolupráci s NATO, které nicméně i nadále zůstalo hlavním garantem bezpečnosti v Evropě a plnilo veškeré vojenské a bezpečnostní úkoly. V průběhu 60. a 70. let 20. století fungovala ZEU víceméně pouze pro udržování kontaktů mezi členskými státy Evropského hospodářského společenství (EHS) a Velkou Británií, jejíž vstup do EHS dvakrát vetovala Francie. Avšak po přijetí Velké Británie do EHS roku 1973 ztratila ZEU své naplnění. Až na počátku 80. let se projevila potřeba těsnější spolupráce evropských zemí ve zbrojním průmyslu v souvislosti s projekty výroby transportních letadel, raket středního doletu země-vzduch, bojového tanku a především s vývojem evropského bitevního letounu (Eurofighter).¹⁰

Jedna z prvních významných operací pod vedením ZEU mimo území Evropy proběhla v letech 1987-1988, kdy se evropské námořní síly složené z jednotek Itálie, Francie, Velké Británie, Belgie a Nizozemí podílely v rámci operace Cleansweep na odminování Perského zálivu po iránsko-irácké válce.¹¹ Skutečné oživení ZEU přinesl až konec studené války a s ním související změna bezpečnostního prostředí, kdy se začaly objevovat jak ze strany Spojených států, tak ze strany evropských spojenců požadavky na větší samostatnost a odpovědnost Evropy v oblasti bezpečnosti a obrany. ZEU se měla stát evropskou bezpečnostní strukturou paralelní k NATO. Byly vytvořeny mezinárodní jednotky Eurocorps (Evropský sbor), Eurofor (Síly rychlého nasazení) a Euromarfor (Evropské námořní síly), jejichž základem byly především vojenské kapacity Francie, Německa a Španělska.¹²

Na zasedání ministrů zahraničí a obrany zemí ZEU v Petersbergu 19. června 1992 byly definovány tzv. Petersbergské úkoly ZEU, které vymezovaly pole její působnosti. Členské státy Západoevropské unie prohlásily, že jsou ochotny poskytnout své vojenské jednotky pro úkoly, do kterých spadají humanitární a záchranné mise, mise k udržení míru a mise bojových jednotek k řešení krize, včetně nastolování míru.¹³

⁸ Matějka, Zdeněk. Evropská unie a její bezpečnostní politika. In: Ort, a kol.: 2005, s. 99.

⁹ Bonnén: 2003, s. 51.

¹⁰ Had, Píkna: 2001, s. 45, 48-50.

¹¹ Frank, Khol: 2003, s. 19.

¹² Pachta, Lukáš. Evropská bezpečnostní a obranná politika ve světle transatlantických vztahů. In: Král, Pachta: 2005, s. 90.

¹³ Had, Píkna: 2001, s. 52.

Další rozvoj Západoevropské unie však zastínilo ustavení Evropské unie a vytvoření Společné zahraniční a bezpečnostní politiky EU Maastrichtskou smlouvou roku 1992. Amsterdamská smlouva následně začlenila ZEU do Evropské unie a přijala Petersbergské úkoly.¹⁴ Postupem času přejímala Evropská unie od ZEU jednotlivé mise, počátkem roku 2002 převzala EU i Satelitní středisko ZEU v Torrejónu a Institut pro bezpečnostní studia v Paříži. Členské státy ZEU potvrdily Marseilleskou deklarací podepsanou 17. listopadu 2000 utlumení ZEU jako samostatné organizace a přenesení plnění Petersbergských úkolů na Evropskou unii. Nicméně ZEU de iure nezanikla. Její smluvní základ, tedy revidovaná Bruselská smlouva s článkem V. o kolektivní obraně členských států, formálně i nadále platí, jelikož její začlenění do Smlouvy o Evropské unii odmítly neutrální členské státy EU.¹⁵

ZEU počátkem 90. let řídila za přispění Evropské unie a KBSE tzv. sankční mise, které kontrolovaly dodržování sankcí proti Jugoslávii. Pod mandátem EU zajišťovala ZEU správu a policejní dozor v Mostaru (1994-1996), vyslala policejní útvar do Albánie (1997-2001) a podílela se na odminování části Chorvatska (1999-2001). Díky svému Satelitnímu středisku prováděla ZEU sledování bezpečnostní situace v Kosovu (1998-1999).¹⁶

2.2. SPOLEČNÁ ZAHRAIČNÍ A BEZPEČNOSTNÍ POLITIKA EU

2.2.1. Maastrichtská smlouva

Společná zahraniční a bezpečnostní politika EU byla ustavena Smlouvou o Evropské unii podepsanou v holandském Maastrichtu 7. února 1992, která vstoupila v platnost po ratifikaci všemi členskými státy 1. listopadu 1993. Jde o nejrozsáhlejší reformu Římských smluv z roku 1957 ustavujících Evropské hospodářské společenství a Evropské společenství pro atomovou energii. Podepsání této smlouvy znamenalo velký pokrok v politické integraci členských států.¹⁷ Byla vytvořena Evropská unie jako instituce navazující na Evropská společenství.¹⁸ Společná zahraniční a bezpečnostní politika (SZBP) tvoří v souladu se Smlouvou o Evropské unii tzv. druhý pilíř EU. Zatímco do prvního pilíře patří všechny politiky prováděné nadnárodním způsobem, o záležitostech druhého a třetího pilíře je

¹⁴ Pachta, Lukáš. Evropská bezpečnostní a obranná politika ve světle transatlantických vztahů. In: Král, Pachta: 2005, s. 90.

¹⁵ Had, Pikna: 2001, s. 56.

¹⁶ Matějka, Zdeněk. Evropská unie a její bezpečnostní politika. In: Ort, a kol.: 2005, s. 100.

¹⁷ Had, Pikna: 2001, s. 17.

¹⁸ Evropské společenství uhlí a oceli (ESUO), Evropské hospodářské společenství (EHS), Evropské společenství pro atomovou energii (Euratom).

rozhodováno na mezivládní úrovni, členskými státy tedy zůstávají jejich suverénní pravomoci. Maastrichtská smlouva převzala Ustanovení o Evropské spolupráci v oblasti zahraniční politiky Hlavy III. Jednotného evropského aktu, která se zde stala Hlavou V., tedy Ustanovením o společné zahraniční a bezpečnostní politice. Již v preambuli smlouvy je uvedeno rozhodnutí o provádění SZBP, včetně postupného vymezení obranné politiky, která by vedla ke společné obraně. To povede k posílení evropské identity a nezávislosti a zároveň také bezpečnosti v mezinárodním společenství.¹⁹

Důležitou součástí Maastrichtské smlouvy byla definice vztahu Evropské unie a Západoevropské unie a potvrzení suverenity členských států v bezpečnostní oblasti. ZEU byla označena za nedílnou součást vývoje Evropské unie, která má za úkol vypracovávat a provádět rozhodnutí EU s obrannými důsledky. SZBP by se neměla dotýkat specifického charakteru národních bezpečnostních a obranných politik členských států. Zároveň s tímto jsou respektovány závazky členských států NATO vyplývající ze Severoatlantické smlouvy.²⁰

Velkým pokrokem bylo ustanovení zmíněné již v preambuli smlouvy, že „společná zahraniční a bezpečnostní politika by měla zahrnovat všechny otázky, které mají vztah k bezpečnosti Unie, včetně eventuálního formování společné obranné politiky, která by časem mohla vést ke společné obraně“.²¹ Tato formulace týkající se společné obranné politiky je však postupně realizována až po přijetí Amsterdamské smlouvy o pět let později.

2.2.2. Amsterdamská smlouva

Během prvních let po vstupu Maastrichtské smlouvy v platnost se projevily nedostatky, které zpomalovaly další vývoj a negativně ovlivňovaly funkčnost spolupráce v oblasti zahraniční a bezpečnostní politiky. Projevila se potřeba větší pružnosti i nových nástrojů SZBP, včetně ustavení postu představitele pro zahraniční politiku. Bylo nutno upřesnit vztah Evropské unie a Západoevropské unie, především rozdělení funkcí obou organizací.²²

Významněji upravena byla Smlouva o EU Amsterdamskou smlouvou podepsanou 2. října 1997, která vstoupila v platnost 1. května 1999. SZBP se stala účinnější zavedením nových nástrojů a efektivních rozhodovacích postupů. Byly posíleny bezpečnostní a obranné prvky, ačkoliv si členské státy ponechaly i nadále vlastní zahraniční a obrannou politiku,

¹⁹ The Maastricht Treaty, Treaty on European Union. Maastricht 7 February 1992, Preamble.

²⁰ The Maastricht Treaty, Treaty on European Union. Maastricht 7 February 1992, Art. J.4 (2, 4).

²¹ The Maastricht Treaty, Treaty on European Union. Maastricht 7 February 1992, Art. J.4 (1).

²² Matějka, Zdeněk. Evropská unie a její bezpečnostní politika. In: Ort, a kol.: 2005, s. 92.

včetně ozbrojených sil. Byly zpřesněny a zavedeny nové nástroje SZBP k realizaci cílů vytyčených již v Maastrichtské smlouvě:

- „definování principů a obecných směrů společné zahraniční a bezpečnostní politiky,
- rozhodování o společných strategiích,
- přijímání společných akcí,
- zaujímání společných postojů,
- posilování systematické spolupráce mezi členskými státy při provádění politiky“.²³

První dva výše zmíněné body spadají do kompetence Evropské rady, zatímco společné akce přijímá a společné postoje zaujímá Rada Evropské unie, čímž uskutečňuje společné strategie přijaté Evropskou radou.²⁴

Základním pravidlem pro rozhodování zůstala i nadále jednomyslnost. Byla však zavedena tzv. konstruktivní neúčast, díky níž je rozhodování EU pružnější.²⁵ Pokud členský stát vydá formální prohlášení odůvodňující jeho neúčast v hlasování, není povinen se přijatým rozhodnutím řídit, avšak musí se zdržet jakékoliv akce, která by byla s rozhodnutím v rozporu či mu dokonce bránila. Zároveň byla do smlouvy zahrnuta i tzv. pojistná klauzule pro případy, o kterých Rada rozhoduje ne jednomyslně, nýbrž kvalifikovanou většinou, tedy při přijímání společných akcí, zaujímání společného postoje nebo přijímání rozhodnutí podle společné strategie. V těchto případech mohou členské státy blokovat hlasování kvalifikovanou většinou ze závažných důvodů své národní politiky. Rada se může kvalifikovanou většinou odvolat k Evropské radě, která o záležitosti rozhodne jednomyslně.²⁶

Jak jsem již uvedla, byla požadována úprava a konkretizace vztahu mezi EU se ZEU, jelikož dosavadní forma spolupráce mezi oběma organizacemi nebyla dostatečně pružná. To bylo mimo jiné dáno i odlišnou členskou základnou.²⁷ Na základě těchto požadavků byly do Smlouvy o EU Amsterdamskou smlouvou zahrnuty již dříve zmíněné tzv. Petersbergské úkoly ZEU zahrnující humanitární a záchranné mise, mise k udržení míru a mise bojových jednotek k řešení krize, včetně nastolování míru. ZEU je využívána Evropskou unií k plánování a provádění těchto úkolů, což znamená, že poskytuje Evropské unii přístup

²³ The Treaty of Amsterdam. Amsterdam 2 October 1997, Art. J.2.

²⁴ The Treaty of Amsterdam. Amsterdam 2 October 1997, Art. J.3 (2,3).

²⁵ Had, Pikna: 2001, s. 23.

²⁶ The Treaty of Amsterdam. Amsterdam 2 October 1997, Art. J.13 (1,2).

²⁷ Had, Pikna: 2001, s. 23.

k operačním prostředkům. V tomto případě mají všechny členské státy EU právo se těchto misí plně účastnit. Je zde uvažována již i možnost plné integrace ZEU do EU.²⁸

Smlouva zavedla funkci Vysokého zmocněnce pro společnou zahraniční a bezpečnostní politiku, který je zároveň Generálním tajemníkem Rady. Přispívá k formulování politiky tím, že dává Radě svá stanoviska, následně sleduje provádění dohodnutých politik a jménem Rady vede dialog se třetími zeměmi.²⁹ 18. října roku 1999 byl do tohoto postu jmenován bývalý španělský ministr zahraničních věcí a odcházející Generální tajemník NATO Javier Solana Madariaga.³⁰

Upraveno bylo i ustanovení o financování SZBP. Administrativní výdaje jsou hrazeny i nadále z rozpočtu Evropských společenství, avšak na výdajích na společné operace Evropské unie se podílí účastníci se členské státy podle výše hrubého národního produktu, pokud Rada nerozhodne jednomyslně jinak.³¹

2.2.3. Smlouva z Nice

Na summitu Evropské rady v Nice v prosinci 2000 byla přijata Smlouva z Nice, která znamenala další revizi Smlouvy o EU. Podepsána byla 26. února 2001, a po ratifikaci všemi členskými státy vstoupila v platnost 1. února 2003. Evropská unie se zavázala, že bude i nadále respektovat závazky členských zemí, které realizaci společné obrany spatřují v NATO, vyplývající z Washingtonské smlouvy.³² Členským státům bylo ponecháno právo rozhodnout, zda a kdy budou nasazeny jejich národní ozbrojené síly. EU v každém konkrétním případě rozhodne, zda provede operaci s využitím vojenských kapacit NATO či bez nich. Byla provedena úprava čl. J.17 Amsterdamské smlouvy, z něhož bylo odstraněno ustanovení definující vztah Západoevropské unie a Evropské unie, čímž bylo potvrzeno začlenění struktur ZEU do EU. Evropská bezpečnostní a obranná politika EU, o které pojednává práce níže, se stala součástí primárního práva EU.

²⁸ The Treaty of Amsterdam. Amsterdam 2 October 1997, Art. J.7 (1,2,3).

²⁹ The Treaty of Amsterdam. Amsterdam 2 October 1997, Art. J.16.

³⁰ http://www.consilium.europa.eu/cms3_applications/applications/solana/cv.asp?cmsid=246&lang=CS (7.5.2007).

³¹ The Treaty of Amsterdam. Amsterdam 2 October 1997, Art. J.18 (2,3).

³² The Treaty of Nice. Nice 26 February 2001, Art. 1 (2).

2.3. EVROPSKÁ BEZPEČNOSTNÍ A OBRANNÁ POLITIKA

2.3.1. Francouzsko-britský summit v Saint-Malo

Významný podnět k vytváření samotné Evropské bezpečnostní a obranné politiky dal francouzsko–britský summit v Saint-Malo ve dnech 3. a 4. prosince 1998. Společné prohlášení prezidenta Francouzské republiky J. Chirana a předsedy vlády Velké Británie T. Blaira o evropské obraně přineslo první obrysy EBOP. Oba představitelé dvou hlavních evropských vojenských mocností³³ zde podpořili myšlenku, že by Evropská unie měla hrát plnohodnotnou roli na mezinárodní scéně i z vojenského hlediska. To znamená naplnit ustanovení Amsterdamské smlouvy o společné zahraniční a bezpečnostní politice, které obsahuje rozhodnutí Evropské rady o vytvoření společné obranné politiky v rámci SZBP. Evropská unie musí mít k dispozici kapacity pro samostatnou akci, tedy především věrohodné vojenské síly, relevantní strategické plánování, prostředky k rozhodnutí o jejich použití a silný a konkurence schopný obranný průmysl a technologie. Nejedná se však o dublování kapacit NATO, tedy budování nové obranné instituce, pouze jde o zvýšení vojenských kapacit a schopnosti je použít při řešení mezinárodních krizí v případech, kdy se neangažuje NATO jako celek. Deklarace klade důraz na nutnost zachovat obranné závazky členských států NATO a ZEU (především závazky podle čl. V. Washingtonské smlouvy a čl. V. Bruselské smlouvy).³⁴ Velká Británie zde potvrdila svůj blízký vztah k USA. Zdůraznila důležitost amerického angažování se v evropské bezpečnosti v rámci NATO, s odůvodněním, že žádný evropský stát není v daném okamžiku schopný nahradit vojensky USA.³⁵

2.3.2. Zasedání Evropské rady v Kolíně nad Rýnem

První obrysy Evropské bezpečnostní a obranné politiky uvedené v britsko-francouzské deklaraci ze Saint-Malo byly následně schváleny a konkretizovány na zasedání Evropské rady v Kolíně nad Rýnem 3. a 4. června 1999. Rada Evropské unie by měla mít pravomoc rozhodovat o otázkách týkajících se prevence konfliktů a zvládání krizí při řešení tzv. Petersbergských úkolů. Důraz byl stále kladen na těsnější spolupráci s NATO. Důležitost byla přikládána i plnému a rovnocennému zapojení neutrálních států a ne členských států Evropské unie, které jsou členy NATO (Non-EU European Ally – NEEA), do operací pod

³³ Khol, Radek. Úvod. In: Khol, a kol.: 2002, s. 11.

³⁴ Joint Declaration Issued at the British-French Summit. Saint-Malo. 3-4 December 1998.

³⁵ Bonnén: 2003, s. 46.

vedením EU. Politika EU by neměla omezit či negativně ovlivnit specifický charakter národních bezpečnostních a obranných politik jednotlivých členských států. Členským státům bude ponecháno právo rozhodnout, zda a kdy budou použity jejich národní ozbrojené síly. EU rozhodne, zda povede operace s využitím kapacit Severoatlantické aliance či bez nich. Evropská rada se zároveň zavázala, že zajistí vzájemné konzultace, spolupráci a transparentnost mezi Evropskou unií a NATO. Již na tomto zasedání bylo dohodnuto, že do konce roku 2000 přijme Evropská rada rozhodnutí o EBOP, přičemž počítá s ukončením činnosti ZEU. Javier Solana byl na tomto zasedání nominován na post generálního tajemníka Rady a zároveň Vysokého zmocněnce pro Společnou zahraniční a bezpečnostní politiku.³⁶ Jmenován do své funkce byl, jak již jsem zmiňovala, v říjnu téhož roku.

2.3.3. Helsinky a Evropský základní cíl

Velmi důležitým mezníkem ve vývoji EBOP se stal summit Evropské unie v Helsinkách konající se ve dnech 10. a 11. prosince 1999, který mimo jiné zformuloval tzv. Evropský základní cíl (European Headline Goal). Ten obsahoval závazek členských států Evropské unie, že do roku 2003 budou schopny nasadit jednotky o síle až 15 brigád či 50 až 60 tisíc osob během 60 dní a udržovat je na místě přinejmenším po dobu jednoho roku pro plnění Petersbergských úkolů pod vedením EU.³⁷ Vzhledem k rotaci jednotek se celkový počet potřebných vojáků odhaduje na 180 tisíc.³⁸ To byl rámec pro vytvoření Evropských sil rychlé reakce (European Rapid Reaction Force - ERRF), ve kterých se odrážela potřeba evropských vojensky soběstačných sil se schopností velení, řízení a zpravodajství, logistikou a bojovou podporou a se vzdušnými a námořními složkami.³⁹

Tento summit však odmítl vytváření paralelních jednotek NATO, zdůraznil, že není cílem vytvořit evropskou armádu.⁴⁰ Vojáci budou nadále příslušníky národních armád a budou podléhat národnímu velení. Síly rychlé reakce totiž nejsou integrované jednotky, ale pouze kapacity dávané k dispozici k případnému užití Evropskou unií ve vojenských operacích vedených EU bez angažovanosti NATO jako celku jednotlivými členskými státy. Nevzniká tedy nový vojenský potenciál, stejně tak jako NATO nevlastní své ozbrojené síly. Jde tedy jen o proces sdílení evropského vojenského potenciálu. Zároveň byl dán závazek,

³⁶ Presidency Conclusions. Cologne European Council. Cologne 3-4 June 1999.

³⁷ Presidency Conclusions. Helsinki European Council. Helsinki 10-11 December 1999.

³⁸ Karásek: 2003, s. 27.

³⁹ Haine, Jean-Yves. An historical perspective. In: Gnesotto: 2004, s. 44.

⁴⁰ Presidency Conclusions. Helsinki European Council. Helsinki 10-11 December 1999.

že budou definovány způsoby umožňující státům NEEA a jiným přidruženým státům podílet se na zvládání krizí pod vedením EU. Opět bylo potvrzeno respektování Severoatlantické aliance jako základu pro kolektivní obranu jejích členů.⁴¹

2.3.4. Civilní zvládání krizí a konference o přidělování vojenských kapacit

Součástí Evropské bezpečnostní a obranné politiky je také rozvoj nevojenských prostředků zvládání krizí. V květnu roku 2000 byl na základě helsinského summitu vytvořen Výbor pro civilní zvládání krizí a na zasedání Evropské rady v Santa Maria da Feira 19. a 20. června 2000 byl schválen předběžný návrh mechanismu pro civilní zvládání krizí. EU se zavázala, že do roku 2003 vybuduje policejní síly pro účast v mezinárodních misích v počtu pěti tisíc policistů, z nichž jeden tisíc má být připraveno k nasazení do 30 dnů.⁴²

Ve dnech 20. a 21. listopadu 2000 proběhla v Bruselu Konference o přidělování vojenských kapacit (Capabilities Commitment Conference) ministrů obrany zemí EU, na níž členské státy deklarovaly, jaké kapacity jsou připraveny poskytnout do Evropských sil rychlé reakce, tedy k naplnění Evropského základního cíle pro plnění Petersbergských úkolů. Tato konference je považována za velmi důležitý milník ve vývoji EBOP. Kromě Dánska, které má v Amsterdamské smlouvě pro takovoto povinnosti výjimku, přislíbily členské státy poskytnout téměř 67 tisíc osob.⁴³ Spolková republika Německo se zavázala dát k dispozici 13.500, Velká Británie 12.500, Francie 12.000, Itálie a Španělsko každé 6.000 a Nizozemí 5.000 osob. Ostatní příspěvky se pohybovaly v rozmezí od 100 osob u Lucemburska až po 3.500 osob u Řecka. O rok později byly doplněny další jednotky. Tyto závazky jsou známy jako Helsinský katalog vojenských sil (Helsinki Force Catalogue).⁴⁴ Jak již bylo mnohokrát zmiňováno, EU vytváří tyto síly pro operace na zvládání krizí, na nichž nemá Severoatlantická aliance jako celek zájem, což vzhledem k její členské základně víceméně znamená především nezájem USA.

O rok později, 18. a 19. listopadu 2001, se v Bruselu konala plánovací a hodnotící konference Capability Improvement Conference. Členské státy oznámily své počáteční příspěvky a zdůraznily odpovědnost za rozvíjení hlavního cíle. Mimo jiné byly určeny nedostatky Evropské unie ve vojenské oblasti.⁴⁵ a byl přijat akční plán European Capability

⁴¹ Presidency Conclusions. Helsinki European Council. Helsinki 10-11 December 1999.

⁴² Presidency Conclusions. Santa Maria Da Feira European Council. Santa Maria Da Feira 19-20 June 2000.

⁴³ Had, Pikna: 2001, s. 28.

⁴⁴ Bonnén: 2003, s. 108.

⁴⁵ Khol, Radek. Úvod. In: Khol, a kol.: 2002, s. 14.

Action Plan (ECAP), který zahrnoval veškeré závazky a prostředky již existující či plánované. Tento plán napomáhá členským státům dostát závazků a dosáhnout stanovených cílů. Je samozřejmě založen na rozhodování v národní rovině.⁴⁶

2.3.5. Následný vývoj EBOP a Hlavní cíl 2010

Evropská rada na svém zasedání v Nice ve dnech 7. až 9. prosince 2000 schválila vytvoření nových stálých orgánů EBOP v rámci Evropské rady, Politického a bezpečnostního výboru, Vojenského výboru a Vojenského štábu, o jejichž založení bylo rozhodnuto již v Helsinkách v prosinci 1999 a ve své přechodné podobě existovaly již od března roku 2000.⁴⁷

Laekenský summit Evropské rady 14. a 15. prosince 2001 označil Evropskou bezpečnostní a obrannou politiku, respektive Evropské síly rychlé reakce (ERRF), za operativní, tedy rozhodnul o schopnosti Evropské unie samostatně vést některé operace na zvládnutí krizí.⁴⁸

Pro Evropskou unii však zůstává i nadále stěžejním vztah s NATO. Jeho konkrétní prvky byly charakterizovány Deklarací EU-NATO o Evropské bezpečnostní a obranné politice, podepsanou 16. prosince 2002. Jednalo se o dohodu o partnerství při zvládnutí krizí, konkrétně o umožnění Evropské unii využívat pro své vlastní operace vojenské a plánovací kapacity NATO. Zopakovány byly opět všechny základní principy strategického vztahu EU a NATO, zahrnující vzájemné konzultace, spolupráci a transparentnost, s ohledem na autonomii v rozhodování obou organizací, zájmy jednotlivých členských států a principy Charty OSN.⁴⁹

V květnu roku 2003 byl Vysoký zmocněnec pro SZBP Javier Solana pověřen přípravou dokumentu, který by vytyčil společný přístup členských států EU k důležitým bezpečnostním otázkám současného světa. V červnu téhož roku byla Evropské radě v Soluni předložena první verze Evropské bezpečnostní strategie nazvaná „Bezpečná Evropa v lepším světě“. Po vyjádření všech členských států EU k danému dokumentu, byla konečná verze strategie přijata na zasedání Evropské rady v Bruselu 12. prosince 2003.⁵⁰

⁴⁶ Bonnén: 2003, s. 108.

⁴⁷ Khol, Radek. Úvod. In: Khol, a kol.: 2002, s. 14.

⁴⁸ Presidency Conclusions. Laeken European Council. Laeken 14-15 December 2001.

⁴⁹ EU-NATO Declaration on ESDP. Brussels 16 December 2002.

⁵⁰ Weiss: 2004.

Jako reakce na přijetí Evropské bezpečnostní strategie vznikl v červnu roku 2004 nový Hlavní cíl 2010 (Headline Goal 2010), který by umožnil Evropské unii čelit všem hrozbám ve strategii zmíněným a tak potvrdit svou připravenost stát se globálním aktérem v mezinárodních vztazích. Tak vznikl koncept tzv. bojových skupin (Battlegroups - BG) doplňujících ERF. Bojové skupiny se budou více podobat silám Severoatlantické aliance jak svojí velikostí, tak i rychlostí nasazení, a budou zahrnovat samozřejmě i jednotky vzdušných a námořních sil. Stejně jako v případě Evropského základního cíle se jedná o požadavek Evropské unie, aby členské státy transformovaly své národní síly a byly schopny se na vytvoření těchto bojových skupin podílet. BG by měly být schopny nasazení nejdéle do deseti dnů od rozhodnutí EU uskutečnit operaci.⁵¹ Celkem třináct bojových skupin sestávajících se z 1.500 vojáků a tří rot ze tří států EU by mělo setrvat na místě maximálně třicet dní, v případě rotace čtyři měsíce. Vzdálenost možného zásahu, který mají být bojové skupiny schopny provést, byla stanovena do 4.000 kilometrů od Bruselu. Jejich plná operabilita byla stanovena na letošní rok.⁵²

Výsledkem výše popsaného vývoje a pokroku v osamostatnění Evropské unie v oblasti bezpečnostní a obranné politiky bylo převzetí policejní mise OSN v Bosně a Hercegovině 1. ledna 2003, s úkolem pomoci vycvičit multietnické policejní síly. První vojenskou misí EU se stala operace Concordia v Makedonii (FYROM), která 31. března 2003 převzala úkoly plněné misí NATO Allied Harmony.⁵³

⁵¹ Headline Goal 2010. Brussels 18 June 2004.

⁵² Schmitt, Burkard. European capabilities – How many divisions? In: Gnesotto: 2004, s. 98.

⁵³ Grevi, Giovanni, Lynch, Dov, Missiroli, Antonio. ESDP operations.

3. KONFLIKTNÍ BODY EUROATLANTICKÉHO VZTAHU

Euroatlantický vztah bych ráda charakterizovala jako vztah Evropské unie a Severoatlantické aliance, resp. evropských zemí a Spojených států amerických. Jednotlivé konfliktní body vyvstávají především z rozdílnosti obou organizací, kdy NATO je čistě vojenská organizace sloužící ke kolektivní obraně svých členských států, zatímco Evropská unie byla vždy budována na základě ekonomické a hospodářské integrace. Do jisté míry vojenský rozměr získala až vznikem EBOP a následně převzetím funkcí ZEU.⁵⁴ Ačkoliv například Javier Solana považuje vznik EBOP za nejrychlejší a nejpozoruhodnější pokrok v evropské integraci od konce 90. let hned po zavedení jednotné měny,⁵⁵ je zde řada nedostatků, které brání její plné implementaci ve smyslu schopnosti řešení krizí a plnění Petersbergských úkolů.

Přesto však Evropská unie svou roli ve sféře světové bezpečnosti a obranné politiky posiluje, role NATO jako nejúspěšnější bezpečnostní aliance v moderních dějinách světa se stává, navzdory aktivaci článku V. Washingtonské smlouvy po událostech 11. září roku 2001, v některých ohledech spornou. To je způsobeno nejen snahou Evropské unie o emancipaci v oblasti bezpečnosti a obrany, ale i postojem USA, které na jednu stranu vyjadřují nepostradatelnost NATO a tím i nepotřebnost samostatné obranné politiky EU, avšak zároveň dávají svou politikou a svými činy najevo, že Severoatlantickou alianci víceméně nepotřebují.⁵⁶ V tomto ohledu se důležitým mezníkem ve vývoji euroatlantického vztahu staly teroristické útoky 11. září 2001 ve Spojených státech a následující události, především počátek americké války proti terorismu a konflikt v Iráku, který, dle většiny autorů, vnesl do vztahů mezi USA a jejich evropskými spojenci největší krizi od konce studené války.

Ve zkoumání problematiky euroatlantického vztahu jsou podstatné tři faktory, které je nutno zohlednit. Prvním z nich je politické vedení, tedy především politické směřování, schopnost plánování a rozhodování o nasazení vojenských sil, druhým jsou vojenské schopnosti, tedy kvalita vojenské síly, a třetím faktorem je globální bezpečnostní strategie a geografický dosah, tedy vůle a schopnost reagovat na nové hrozby kdekoliv ve světě.⁵⁷ Z těchto faktorů můžeme odvodit tři základní nedostatky EBOP, kterými jsou neexistence

⁵⁴ Haine, Jean-Yves. ESDP and NATO. In: Gnesotto: 2004, s. 131.

⁵⁵ Solana, Javier. Preface. In: Gnesotto: 2004, s. 5.

⁵⁶ Bonnén: 2003, s. 63.

⁵⁷ Karásek: 2004, s. 24.

společné bezpečnostně-politické kultury, kdy se v otázce bezpečnosti projevují rozdílné názory nejen mezi EU a USA, ale i mezi jednotlivými evropskými státy, nedostatky ve vojenských silách, které jsou stále jako dědictví studené války uzpůsobené pro potřeby velkých teritoriálních válek a neschopnost rozmístit větší množství vojenských sil mimo evropské území.⁵⁸

3.1. BEZPEČNOSTNĚ-POLITICKÁ OBLAST

V bezpečnostně-politické oblasti lze nalézt konfliktní body především v institucionální struktuře Evropské unie a Severoatlantické aliance a možnosti jejich vzájemné spolupráce, v politickém směřování EU a USA a v rozdílných národních pozicích jednotlivých evropských států.

3.1.1. Institucionální struktura a spolupráce EU a NATO

Jedinými orgány Evropské unie, které činí zásadní politická a právně závazná rozhodnutí jsou Evropská rada a Rada Evropské unie. Hlavním úkolem Evropské rady, kterou tvoří hlavy států a vlád členských zemí EU a předseda Evropské komise, je v souvislosti se SZBP definování politických směrů a rozhodování o společných strategiích.⁵⁹ Rada Evropské unie skládající se z ministrů vlád členských zemí je hlavním rozhodovacím orgánem EU. Otázkami týkajícími se SZBP se zabývají ministři zahraničních věcí členských států v Radě pro všeobecné záležitosti a vnější vztahy (General Affairs and External Relations Council – GAERC) za přítomnosti člena Komise pro vnější vztahy. Rada přijímá rozhodnutí o SZBP na základě politických směrů Evropské rady. Na mezinárodní scéně reprezentuje Evropskou unii vždy jeden členský stát vykonávající šestiměsíční předsednickou funkci. Tomu je společně s předchozím a následujícím předsednickým státem, jež dohromady tvoří tzv. trojku, nápomocen také Vysoký zmocněnec pro SZBP ve spolupráci s Komisí.⁶⁰ Zde se objevuje první větší překážka ve snaze Evropské unie stát se globálním hráčem. Evropská unie by měla k dosažení své větší váhy na mezinárodní scéně utvářet dlouhodobější zahraničně-politické programy, proto není mechanismus šestiměsíční rotace předsednictví, kdy se s předsednickým státem změň i názory, zájmy a priority, příliš vhodný.⁶¹ Pozice Evropské komise je také označována do jisté míry za neutěšenou. Ačkoliv má Komise spojitost se SZBP, instrumenty

⁵⁸ Haine, Jean-Yves. ESDP: an overview.

⁵⁹ Had, Pikna: 2001, s. 30-31.

⁶⁰ Jak funguje Evropská unie. Průvodce občana institucemi EU: 2004, s. 16-17.

⁶¹ Brimmer, Esther. Conclusion. In: Brimmer: 2002, s. 162.

spadá pod první pilíř EU, je tedy postavena na nadnárodním principu. Přitom má k dispozici pro řešení krize obrovské množství civilních prostředků, například velké finanční zdroje oproti rozpočtu SZBP. Avšak postrádá jakoukoliv integrovanou strategii.⁶²

Institucionální strukturu EBOP tvoří Politický a bezpečnostní výbor (Political and Security Committee – PSC), Vojenský výbor EU (European Union Military Committee – EUMC) a Vojenský štáb EU (European Union Military Staff – EUMS), jako orgány sloužící k zajištění politické kontroly a strategického řízení v průběhu krizí. Politický a bezpečnostní výbor je civilní orgán odpovědný za provádění rozhodnutí Evropské rady. Sleduje mezinárodní situaci, přispívá k definování politik a monitoruje jejich realizaci. V politických a strategických rozhodnutích se opírá o GAERC. Vojenský výbor a Vojenský štáb jsou složeny z příslušníků národních armád členských států. EUMC jako nejvyšší vojenský orgán Evropské unie poskytuje doporučení PSC a v době krize dává vojenská direktiva EUMS. Ten má za úkol zhodnocení bezpečnostní situace, zajišťuje včasné varování, zabývá se strategickým plánováním a poskytuje vojenskou expertizu. Zároveň je spojnicí mezi EUMC a vojenskými jednotkami členských států. Dalšími orgány důležitými pro utváření evropské bezpečnostní politiky jsou Výbor pro civilní aspekty zvládnutí krizí (Committee for Civilian Aspects of Crisis Management) a Situační středisko (Situation Centre – SITCEN), které monitoruje potenciální krizové situace a informuje Radu.⁶³

Velmi podstatnou roli hraje již výše zmíněný Vysoký zmocněnec pro SZBP (High Representative for CFSP), který zároveň zastává funkci Generálního tajemníka Rady (Secretary-General of the Council). Náplní jeho činnosti je kromě podpory předsednického státu také asistence Radě při formulování, navrhování a realizaci politických rozhodnutí, vedení dialogu se třetími zeměmi a koordinace činnosti Sekretariátu Rady. Evropská rada vytvořila také funkci zástupce Generálního tajemníka Rady (Deputy Secretary-General), jímž se stal Pierre de Boissieu. Práce Vysokého zmocněnce pro SZBP je podporována jím vedeným Útvarem pro politické plánování a včasné varování (Policy Planning and Early Warning Unit - PPEWU).⁶⁴ Úkolem tohoto útvaru je určení oblastí, na které by se měla EU v budoucnu zaměřit. Zároveň zajišťuje hodnocení a včasné varování před vážnými událostmi.⁶⁵ Americký představitel u EU Rockwell A. Schnabel považuje vytvoření funkce

⁶² Ehrhart: 2002, s. 47-48.

⁶³ Missiroli, Antonio. ESDP bodies.

⁶⁴ Missiroli, Antonio. ESDP – How it works. In: Gnesotto: 2004, s. 61-63.

⁶⁵ Had, Pikna: 2001, s. 32.

Vysokého zmocněnce pro SZBP, podtržené osobou Javier Solana, a ustavení institucí EBOP za nejmarkantnější posun ve vývoji SZBP.⁶⁶ Velký význam funkce Vysokého zmocněnce pro SZBP je spatřován v tom, že jistým způsobem překonává tradiční mezivládní přístup s upřednostňováním národních zájmů.⁶⁷ Důkazem toho může být přijetí Evropské bezpečnostní strategie roku 2003, kterou vypracoval právě Javier Solana, a která dokázala najít tak těžko dosažitelný konsensus mezi členskými státy.⁶⁸

Výčet institucí EBOP završují Satelitní středisko EU (European Union Satellite Centre – SATCEN) v Torrejónu ve Španělsku a Institut bezpečnostních studií EU (European Union Institute for Security Studies – EUISS) v Paříži, které Evropská unie převzala od ZEU.⁶⁹

Ačkoliv je institucionální struktura obou organizací do jisté míry podobná, jsou orgány Severoatlantické aliance, jako čistě obranné organizace, o mnoho rozvinutější a efektivnější, především v případě rozhodování. Nejvyšším orgánem je Rada NATO (North Atlantic Council – NAC), která má politickou a rozhodovací moc. Jejími členy jsou stálí zástupci všech členských zemí a předsedá jí Generální tajemník NATO (Secretary General). NAC vydává deklarace a komuniké, ve kterých je objasňována politika NATO. Výbor pro obranné plánování (Defence Planning Committee – DPC), který se skládá ze stálých zástupců, avšak alespoň dvakrát do roka se sejde na úrovni ministrů obrany, projednává většinu záležitostí týkajících se plánování kolektivní obrany. Stejný rozsah funkcí má v oblasti jaderných zbraní Skupina pro jaderné plánování (Nuclear Planning Group – NPG). Těmto dvěma orgánům také předsedá Generální tajemník NATO, který je hlavním mluvčím Severoatlantické aliance. Nejvyšším vojenským orgánem NATO je, stejně jako v případě Evropské unie, Vojenský výbor (Military Committee – MC), který poskytuje poradenství k vojenským záležitostem pro nejvyšší velitele a doporučuje politickým orgánům NATO přijetí různých opatření nezbytných pro společnou obranu. Skládá se z náčelníků štábu členských států.⁷⁰

Severoatlantická aliance má vysoce profesionální personál v Hlavním velitelství NATO v Evropě (Supreme Headquarters Allied Powers Europe - SHAPE) v Monsu v Belgii, který se skládá z více jak dvou tisíc zaměstnanců. Navíc má NATO k dispozici regionální velitelství

⁶⁶ Schnabel: 2003, s. 96.

⁶⁷ Missiroli, Antonio. ESDP – How it works. In: Gnesotto: 2004, s. 61-63.

⁶⁸ Gnesotto, Nicole. Introduction ESDP: results and prospects. In: Gnesotto: 2004, s. 22-23.

⁶⁹ Missiroli, Antonio. ESDP bodies.

⁷⁰ NATO Handbook: 2001, s. 149-151.

v Itálii, Nizozemsku a USA. Adekvátní orgán Evropské unie, Vojenský štáb v Bruselu, má pro srovnání zhruba pouhých dvě stě osob.⁷¹

EBOP je založena na mezivládní spolupráci a rozhodnutí jsou přijímána dle principu jednomyslnosti. Členské státy nemůžou být nikterak přehlasovány a zároveň tedy nemají povinnost podílet se vojensky a finančně na všech operacích.⁷² Tato pružnost v rozhodování je dána tzv. konstruktivní neúčastí a tzv. pojistnou klauzulí, o kterých jsem se zmínila již v předchozí kapitole.

Rozhodnutí NATO o vedení operace jsou přijímána také na základě konsensu, kdy všechny členské státy mají právo veta. Personál NATO má však díky své dlouhé historii, na rozdíl od poněkud skromnějšího personálu EBOP, vysokou úroveň a operace jsou plánovány a vedeny s naprostou profesionalitou. NATO má navíc výhodu v dobře fungujícím systému informování a konzultací, který zajišťuje, že jsou členské státy často informovány o situaci předem a díky tomu následně dojdou konsensu mnohem jednodušeji. Na základě dohod, které zmíním níže, může Evropská unie Alianci požádat o zajištění vojenských a plánovacích prostředků,⁷³ čímž do jisté míry může předejít komplikacím při realizaci své obranné politiky.

V obou těchto organizacích mají členské státy, jejichž jednotky se podílejí na operacích, širokou možnost ovlivňování využití svých jednotek,⁷⁴ což by mohlo přinést jisté problémy. Avšak v případě Severoatlantické aliance vzhledem ke kolektivnímu charakteru jejích struktur dodržují členské státy dohodnutá pravidla obranného plánování, aby byly naplněny potřebné kapacity sil a nedošlo k neschopnosti NATO plnit svou funkci.⁷⁵ Evropská unie není čistě vojenskou organizací, což dokládá i fakt, že rozhodnutí o EBOP jsou přijímána ministry zahraničí a ne ministry obrany jako u Severoatlantické aliance. Proto nejsou její závazky čistě vojenské a při rozhodování o vojenském angažování převládají národní zájmy a postoje jednotlivých členských států před konkrétní snahou plnit daný závazek.⁷⁶

Historické kořeny spolupráce EU a NATO se vrací k procesu vývoje Evropské bezpečnostní a obranné identity (EBOI), která byla na bázi Západoevropské unie budována jako tzv. evropský pilíř NATO. O jejím vybudování rozhodla Rada NATO a Rada ZEU

⁷¹ Everts, Steven, Keohane, Daniel. Introduction. In: Everts, Freedman, Grant, Heisbourg, Keohane, O'Hanlon: 2004, s. 12.

⁷² Missiroli, Antonio. ESDP – How it works. In: Gnesotto: 2004, s. 57.

⁷³ Dobbins: 2005.

⁷⁴ Dobbins: 2005.

⁷⁵ NATO Handbook: 2001, s. 152-154.

⁷⁶ Missiroli, Antonio. ESDP – How it works. In: Gnesotto: 2004, s. 57.

na společném zasedání v Berlíně v červnu roku 1996, na kterém byl zároveň vypracován koncept Společných sil zvláštního určení (Combined Joint Task Forces - CJTF), jako prostředku využití vojenských kapacit NATO v operacích ZEU, tedy tam, kde se NATO jako celek odmítalo angažovat. Až do začlenění struktur ZEU do EU spolupracovala Severoatlantická aliance ve vojenské oblasti výhradně se Západoevropskou unií.⁷⁷ Evropská bezpečnostní a obranná identita vyhověla požadavkům evropských států na samostatné jednání a zároveň přispěla k posílení transatlantického partnerství. Názor na smysl EBOI se však na obou stranách Atlantiku různil. Některé evropské země, například Francie, v tomto projektu spatřovaly evropeizaci NATO, zájmem Spojených států bylo na druhé straně posílení evropských schopností v rámci NATO.⁷⁸

Novou dimenzi získal vztah EU a NATO v roce 2000, kdy se poprvé konala schůzka PSC a NAC a vojenských výborů obou organizací.⁷⁹ Konkrétní prvky tohoto vztahu však byly charakterizovány až Deklarací EU-NATO o Evropské bezpečnostní a obranné politice podepsanou 16. prosince 2002. Jedná se o dohodu o partnerství při zvládání krizí a prevenci konfliktů. Tato deklarace potvrzuje, že NATO zůstane i nadále základem pro kolektivní obranu svých členů, zároveň je vítáno posilování schopností Evropské unie v rámci EBOP, která tak zajistí operace, ve kterých se NATO jako celek nebude angažovat. Základní principy strategického vztahu EU a NATO zahrnují vzájemné konzultace a to spolupráci a transparentnost, s ohledem na autonomii v rozhodování obou organizací, zájmy jednotlivých členských států a respektování principů Charty OSN. Evropské unii bude umožněno využívat pro operace pod jejím vedením vojenské a plánovací kapacity NATO. Zároveň se Evropská unie zaručila, že umožní veškeré zapojení NEEA do aktivit EBOP.⁸⁰

Tato deklarace sloužila jako základ pro vytvoření principů spolupráce EU a NATO ve zvládání krizí v rámci tzv. dohod Berlin Plus. Na základě tohoto balíčku opatření, který je v platnosti od 17. března 2003, je Evropské unii umožněn v případě mise na zvládání krize pod jejím vedením přístup k vojenským a plánovacím kapacitám SHAPE, čímž vlastně částečně dovolují Severoatlantické alianci podporovat operace, ve kterých se jako celek nehodlá účastnit. Součástí Berlin Plus je Bezpečnostní dohoda NATO-EU, která pokrývá ochranu utajovaných skutečností a umožňuje tak sdílení citlivých dokumentů. Dále závazek

⁷⁷ NATO Handbook: 2001, s. 100-101.

⁷⁸ Sloan: 2000, s. 12.

⁷⁹ Sloan: 2003, s. 177.

⁸⁰ EU-NATO Declaration on ESDP. Brussels 16 December 2002.

ke konzultacím mezi oběma organizacemi a také ustanovení, že operačním velitelem evropských misí s využitím prostředků NATO je alianční zástupce vrchního velitele spojeneckých sil v Evropě DSACEUR (Deputy Supreme Allied Commander Europe), který je nejvyšším evropským velícím důstojníkem v rámci NATO.⁸¹ Plánování vojenských operací EU tedy může být dvojitý, buď EU využije dle mechanismu Berlin Plus plánovací struktury NATO nebo národní plánovací centrum jednotlivé členské země.⁸² V tomto druhém případě je operace vedena dle principu tzv. vedoucího národa (lead nation).

3.1.2. Politické směřování EU a USA

Bezpečnostně-politickou kulturu na obou stranách Atlantiku nejlépe charakterizují bezpečnostní strategie. Národní bezpečnostní strategie Spojených států amerických (NBS) z roku 2002 i Evropská bezpečnostní strategie (EBS) z roku 2003 byly reakcemi na změnu světového bezpečnostního prostředí po událostech 11. září 2001 v USA a vzestupu terorismu. A ačkoliv je patrné, že se evropská strategie nechala inspirovat tou americkou,⁸³ svou rozdílností v podstatných záležitostech dokazuje, že obě strany Atlantiku pohlíží na současný svět a jeho bezpečnost z jiné perspektivy. Dle Jiřího Šedivého, je Evropa typicky postmoderní pospolitostí. Válka je považována za selhání politiky, k řešení bezpečnostních problémů je nutno více než jen pouhé vojenské řešení a systém mezinárodních vztahů by se měl opírat o mezinárodní instituce.⁸⁴ USA jsou naopak státem moderním, který považuje válku za „pokračování politiky jinými prostředky“⁸⁵ a je pro ně typickým unilaterální přístup v mezinárodních vztazích.⁸⁶ To je dáno především odlišnými historickými zkušenostmi, kdy USA na svém území nezažily dvě světové války jako jejich evropsští spojenci a útoky 11. září 2001 pro ně znamenaly šok z poznání vlastní zranitelnosti, kterému samozřejmě následně odpovídal charakter jejich reakce.⁸⁷ Jak praví Henry Kissinger, „při definování své identity jsou evropské státy především produkty – možná dokonce zajatci – svých historických zkušeností“.⁸⁸ Toto rozdělení na postmoderní a moderní svět používá i Robert Kagan, ten však odvozuje rozdíl od asymetrie moci a ne od odlišnosti identit jako Šedivý.⁸⁹ Kaganova

⁸¹ <http://www.nato.int/issues/nato-eu/evolution.html> (24.4.2007).

⁸² <http://euraktiv.cz/se/62/Operace-EBOP> (12.3.2007).

⁸³ Weiss: 2004.

⁸⁴ Šedivý: 2002, s. 12.

⁸⁵ Šedivý: 2002, s. 7.

⁸⁶ Šedivý: 2002, s. 13.

⁸⁷ Šedivý: 2002, s. 16.

⁸⁸ Kissinger: 2002, s. 39.

⁸⁹ Barša: 2003, s. 6.

známá teze, že USA pocházejí z Marsu a Evropa z Venuše,⁹⁰ je založena na nepochopitelném poměru vojenských sil mezi oběma aktéry, kdy silné Spojené státy vnímají svět odlišným způsobem než slabá Evropa. Ta je díky své slabosti tolerantnější k hrozbám, jelikož je pro ni riziko existence hrozby přijatelnější než riziko při jejím odstraňování.⁹¹ Pak je logické, že se Evropa staví proti použití síly a prosazuje mezinárodní právo a vliv mezinárodních organizací, zatímco silné Spojené státy se nebrání použití vojenské síly jako prostředku v mezinárodních vztazích.⁹² „Americká politika je funkcí vlastní síly, zatímco evropská politika vyplývá z vlastní slabosti.“⁹³ Toto rozdělení sil však není ve světové historii dané od počátku, naopak právě v historii byly role obou aktérů opačné. Pokud se podíváme do 18. a 19. století byla to Evropa, kdo se prezentoval jako silný válečný stát, zatímco USA odmítaly násilí a mocenskou politiku evropských zemí. Změna nastala až po dvou světových válkách, kdy Evropa upadla do ekonomické krize a stala se strategicky závislou na USA. Navíc díky neochotě investovat více do zbrojního průmyslu došlo po konci studené války k ještě větší prohloubení propasti mezi evropskou a americkou silou.⁹⁴

Vrátíme-li se k bezpečnostním strategiím, základním rozdílem, který si musíme nejprve uvědomit, je fakt, že každá americká administrativa vytváří novou NBS jako rámec svého politického programu, nemusí se tedy soustředit na dlouhodobé faktory. V EBS se odráží mezivládní charakter rozhodování v SZBP, je tedy jakýmsi „společným jmenovatelem národních bezpečnostních strategií“⁹⁵ dvaceti pěti, nyní již dvaceti sedmi, evropských států a slouží jako dlouhodobý strategický koncept Evropské unie.⁹⁶ To se částečně odráží ve větší obecnosti definic cílů a prostředků k jejich dosažení.

Obě strategie charakterizují hrozby současného světa, kterým je nutno předcházet či je řešit. Avšak zatímco dle USA jsou jimi terorismus, regionální konflikty a šíření zbraní hromadného ničení,⁹⁷ Evropská unie k těmto hrozbám přidává ještě nefunkční státy (state failure) a organizovaný zločin.⁹⁸ Nefunkční státy, tedy státy, které nedokáží zajistit stabilní vládu a bezpečnost,⁹⁹ jsou považovány za stejně nebezpečné jako ostatní hrozby.¹⁰⁰ Důvodem

⁹⁰ Kagan: 2003, s. 20.

⁹¹ Kagan: 2003, s. 50.

⁹² Kagan: 2003, s. 19.

⁹³ Vondra, Alexandr. Předmluva. In: Kagan: 2003, s. 12.

⁹⁴ Kagan: 2003, s. 27-45.

⁹⁵ Weiss: 2004.

⁹⁶ Pachta, Lukáš. EBOP ve světle transatlantických vztahů. In: Král, Pachta: 2005, s. 80.

⁹⁷ The National Security Strategy of the United States of America. Washington September 2002, s. 6, 9, 13.

⁹⁸ A Secure Europe in a Better World. European Security Strategy. Brussels 12 December 2003, s. 4.

⁹⁹ Lindstrom: 2005, s. 21.

může být obava Evropské unie z přívalu migrace z těchto míst v relativní blízkosti Evropy.¹⁰¹ Ekvivalentem pro evropské nefunkční státy jsou v americké strategii tzv. zlotřilé státy (rogue states), jejichž režimy, ač třeba stabilní, odporují mezinárodním normám; dle USA jsou jimi primárně Írán a Severní Korea.¹⁰² Tyto zlotřilé státy však americká strategie nestaví mezi hlavní hrozby světové bezpečnosti, spíše jsou považovány za jakési podhoubí pro vznik daných hrozeb.¹⁰³ Definice největšího ohrožení svobody je v obou strategiích ve své podstatě stejná, pouze s odlišným názvoslovím. NBS uvádí spojení radikalismu a technologií,¹⁰⁴ EBS více konkrétně teroristické skupiny, které vlastní zbraně hromadného ničení.¹⁰⁵

Oproti bezpečnostní strategii USA je evropská strategie sestavena z pohledu Evropy jako neválčícího státu a ačkoliv jsou bezpečnostní hrozby podobné, možný způsob jejich řešení je odlišný. Evropané minimálně stejný důraz jako vojenskému řešení přikládají i politické a ekonomické pomoci.¹⁰⁶ Nejlépe tento rozdílný postoj dokazují spojení „válka proti teroru“ (war on terror), termín chápáný velice globálně a používaný Spojenými státy častěji než „válka proti terorismu“ (war against terrorism), která dominuje evropské bezpečnostní strategii.¹⁰⁷ Řešení problémů je z evropského pohledu postaveno na třech pilířích: rozšíření bezpečnostní zóny okolo Evropy, posilování mezinárodního řádu a řešení daných hrozeb na základě dvou konceptů, jimiž jsou preventivní angažovanost a efektivní multilateralismus.

Evropskou unií preferovaný systém tzv. efektivního multilateralismu (effective multilateralism) se opírá o existenci mezinárodních organizací v čele s OSN a Radou bezpečnosti OSN. „Základním rámcem pro mezinárodní vztahy je Charta OSN. Rada bezpečnosti OSN má primární zodpovědnost za udržování mezinárodního míru a bezpečnosti. Posilovat OSN je evropskou prioritou.“¹⁰⁸ Spojené státy uznávají důležitost mezinárodních organizací, avšak v případě ohrožení své bezpečnosti dávají přednost unilaterálnímu jednání, resp. utváření tzv. koalic ochotných (coalitions of willing),¹⁰⁹ velice často charakterizovaných

¹⁰⁰ A Secure Europe in a Better World. European Security Strategy. Brussels 12 December 2003, s. 4.

¹⁰¹ Weiss: 2004.

¹⁰² The National Security Strategy of the United States of America. Washington September 2002, s. 14.

¹⁰³ The National Security Strategy of the United States of America. Washington September 2002, s. 13.

¹⁰⁴ The National Security Strategy of the United States of America. Washington September 2002, s. 13.

¹⁰⁵ A Secure Europe in a Better World. European Security Strategy. Brussels 12 December 2003, s. 4.

¹⁰⁶ Haine, Jean-Yves. An historical perspective. In: Gnesotto: 2004, s. 50.

¹⁰⁷ Weiss: 2004.

¹⁰⁸ A Secure Europe in a Better World. European Security Strategy. Brussels 12 December 2003, s. 9.

¹⁰⁹ The National Security Strategy of the United States of America. Washington September 2002, s. 11.

výrokem „kdo nepůjde s Američany, půjde proti nim“.¹¹⁰ Hlavními indikátory tohoto směřování jsou síla a zkušenosti. Spojené státy mají pro samostatné jednání prostředky, zatímco Evropa se cítí silnější v rámci mezinárodních organizací, kde může lépe uplatnit své zájmy,¹¹¹ což odkazuje ke Kaganově tezi o síle a slabosti.

Pokud jde o použití síly, hlavním rozlišujícím znakem obou strategií jsou termíny preemptivní jednání (pre-emptive action), tedy předejití jakémukoliv konfliktu použitím síly dříve než vypukne, typickým pro USA, a preventivní jednání (preventive action), dlouhodobá preventivní opatření, která zahrnují diplomatická jednání, ekonomickou či humanitární pomoc, podporu lidských práv a jsou charakteristické pro Evropskou unii.¹¹² Nicméně Evropská unie vojenskou sílu jako primární prostředek v řešení krize vždy odmítala, uvědomuje si, že musí být připravena ji použít pokud diplomacie a vyjednávání selžou.¹¹³ „Je nutné, abychom vytvořili strategickou kulturu, která podpoří včasnou, rychlou a, když to bude nutné, silnou intervenci“,¹¹⁴ deklaruje EU, zatímco Spojené státy naopak prohlašují, že nedovolí „nechat naše nepřátele udeřit první“.¹¹⁵ Schopnost preventivní angažovanosti je mnohými autory považována za přednost Evropské unie, kterou Spojené státy postrádají. Jak zmiňuje například Haine, „tato americká slabost je evropskou silou.“¹¹⁶

Spojené státy americké i Evropská unie jsou si vědomy nutnosti fungujícího transatlantického vztahu, avšak na roli NATO pohlíží obě strany odlišně. Jak uvádí EBS hned v úvodu: „Žádný jednotlivý stát není schopen řešit dnešní komplexní problémy sám o sobě.“ Stejně tak George Bush jr. v předmluvě NBS upozorňuje, že „žádný národ nemůže vytvořit bezpečný, lepší svět samostatně.“¹¹⁷ EBS pokračuje: „Spojené státy hrály v evropské integraci a evropské bezpečnosti, především skrze NATO, rozhodující roli“¹¹⁸ a „jedním z hlavních elementů mezinárodního systému je transatlantický vztah, jehož důležitým vyjádřením je NATO“.¹¹⁹ „Transatlantický vztah je nenahraditelný ... naším cílem by mělo být efektivní a vyvážené partnerství s USA.“¹²⁰

¹¹⁰ Šedivý: 2002, s. 20.

¹¹¹ Weiss: 2004.

¹¹² Weiss: 2004.

¹¹³ Bonnén: 2003, s. 105.

¹¹⁴ A Secure Europe in a Better World. European Security Strategy. Brussels 12 December 2003, s. 11.

¹¹⁵ The National Security Strategy of the United States of America. Washington September 2002, s. 15.

¹¹⁶ Haine, Jean-Yves. An historical perspective. In: Gnesotto: 2004, s. 51.

¹¹⁷ The National Security Strategy of the United States of America. Washington September 2002.

¹¹⁸ A Secure Europe in a Better World. European Security Strategy. Brussels 12 December 2003, s. 1.

¹¹⁹ A Secure Europe in a Better World. European Security Strategy. Brussels 12 December 2003, s. 9.

¹²⁰ A Secure Europe in a Better World. European Security Strategy. Brussels 12 December 2003, s. 13.

Konfliktní body euroatlantického vztahu

USA vidí ve spolupráci s Evropou cestu k posílení NATO a zajištění evropské a transatlantické bezpečnosti. Zajištění své bezpečnosti však s tímto předpokladem nespojují a proto preferují utváření koalic ochotných.¹²¹ Jejich vytvoření je pro USA mnohdy jednodušší než získání podpory všech evropských spojenců v rámci NATO. Lze to shrnout ustanovením „v uplatňování našeho vedoucího postavení budeme respektovat hodnoty, názory a zájmy našich přátel a partnerů. Avšak budeme připraveni jednat samostatně pokud to naše zájmy a povinnosti budou vyžadovat.“¹²² Naopak Evropská unie zastává názor, že „opatření ve vztahu EU a NATO, především Berlín Plus, zvyšují operační schopnost EU a poskytují rámec pro strategické partnerství mezi oběma organizacemi v řešení krizí“.¹²³ USA ve vztahu k NATO uvádějí, že „hlavní úkol NATO – kolektivní obrana transatlantické aliance demokracií – zůstává, musí být vytvořeny nové struktury a kapacity NATO, aby bylo schopno uskutečnit mise i za nových okolností“.¹²⁴ „Vítáme snahy našich evropských spojenců rozvinout zahraniční politiku a obrannou identitu v rámci EU“,¹²⁵ přičemž uznávají, že se Evropská unie zavázala spolupracovat s NATO.

Nová bezpečnostní strategie USA z roku 2006 se ve vymezení hrozeb či možnostech jejich řešení nijak výrazně neodlišuje od předchozí NBS. Jisté rozdíly, pozitivní pro transatlantický vztah, však najít můžeme. Důležitý posun k většímu zdůraznění multilateralismu a k větší podpoře mezinárodních institucí při jakési sebereflexi sporů v mezinárodním společenství týkajících se války v Iráku potvrzuje stanovisko, že „bilaterální politiky, které ignorují regionální a globální skutečnosti nejsou schopny uspět“.¹²⁶ Avšak unilaterální jednání Spojené státy nezavrhují, když deklarují, že „musíme být připraveni jednat samostatně pokud to bude nutné“¹²⁷ především proto, že koalice ochotných jsou v mnoha případech schopny reagovat rychleji než mezinárodní instituce.¹²⁸ Spojenectví s Evropou je potvrzeno ustanovením, že „NATO zůstává zásadním pilířem americké zahraniční politiky“.¹²⁹

¹²¹ Weiss: 2004.

¹²² The National Security Strategy of the United States of America. Washington September 2002, s. 31.

¹²³ A Secure Europe in a Better World. European Security Strategy. Brussels 12 December 2003, s. 12.

¹²⁴ The National Security Strategy of the United States of America. Washington September 2002, s. 25.

¹²⁵ The National Security Strategy of the United States of America. Washington September 2002, s. 26.

¹²⁶ The National Security Strategy of the United States of America. Washington March 2006, s. 36.

¹²⁷ The National Security Strategy of the United States of America. Washington March 2006, s. 37.

¹²⁸ The National Security Strategy of the United States of America. Washington March 2006, s. 48.

¹²⁹ The National Security Strategy of the United States of America. Washington March 2006, s. 38.

EU a Spojené státy jsou nejbližšími spojenci a, jak obě strategie přiznávají, jeden bez druhého se z dlouhodobého hlediska neobejde.¹³⁰ Evropa by však neměla sledovat politiku plné závislosti na Spojených státech, protože neexistují záruky budoucího směřování americké politiky.¹³¹ Paradoxem je, jak uvádí Weiss, že efektivní multilateralismus není možný bez podpory ze strany USA. Avšak současná zahraniční politika USA, s koalicemi ochotných jako jednou z možných cest, principu multilateralismu spíše odporuje.¹³²

Cíle Severoatlantické aliance a prostředky k jejich dosažení obsahuje Strategická koncepce NATO schválená v dubnu roku 1999. Ačkoliv je NATO čistě vojenskou organizací, prosazuje „mírové řešení sporů jak je uvedeno v Chartě OSN“.¹³³ Přičemž „Rada bezpečnosti OSN nese primární odpovědnost za udržování mezinárodního míru a bezpečnosti“.¹³⁴ NATO si uvědomuje potřebu posílení EBOI, která bude vyžadovat „úzkou spolupráci mezi NATO a ZEU a, bude-li to potřebné, Evropskou unií“.¹³⁵ Tím byl potvrzen i budoucí směr po převzetí funkcí ZEU Evropskou unií. Co se bezpečnostních výzev týká, je i NATO vystaveno nepředvídatelným rizikům vojenského i nevojenského charakteru, kdy nejpravděpodobnější oblastní výskytu takových rizik jsou území na periferii NATO.¹³⁶ NATO samozřejmě jasně podporuje transatlantickou vazbu a zaměřuje se tedy na „silné a dynamické partnerství mezi Evropou a Severní Amerikou ... bezpečnost Evropy a Severní Ameriky je nedílná“.¹³⁷ Zároveň je samozřejmě přikládána velká důležitost Spojeným státům americkým jako zdroji vojenských prostředků.¹³⁸

Důležitým mezníkem nejen ve vývoji Severoatlantické aliance se stal pražský summit NATO ve dnech 21. a 22. listopadu roku 2002. Nejenže bylo rozhodnuto o zahájení přístupových jednání se sedmi budoucími členskými státy, ale byla zdůrazněna potřeba vytvořit koncept pro obranu proti terorismu. V souvislosti s tím bylo potvrzeno, že NATO a EU sdílejí společné strategické zájmy a budou i nadále podporovat vzájemnou spolupráci.¹³⁹

Z tohoto výčtu můžeme vidět, že politické cíle EU jsou kompatibilní s cíli americkými, tedy nestaví se proti USA, ačkoliv značné rozdíly zde existují. Heisbourg však oponuje, že

¹³⁰ Weiss: 2004.

¹³¹ Bonnén: 2003, s. 75.

¹³² Weiss: 2004.

¹³³ The Alliance`s Strategic Concept. Washington 23-24 April 1999, čl. 11.

¹³⁴ The Alliance`s Strategic Concept. Washington 23-24 April 1999, čl. 15.

¹³⁵ The Alliance`s Strategic Concept. Washington 23-24 April 1999, čl. 30.

¹³⁶ The Alliance`s Strategic Concept. Washington 23-24 April 1999, čl. 20.

¹³⁷ The Alliance`s Strategic Concept. Washington 23-24 April 1999, čl. 27.

¹³⁸ The Alliance`s Strategic Concept. Washington 23-24 April 1999, čl. 42.

¹³⁹ Prague Summit Declaration. Prague 21 November 2002, čl. 1,2,3.

tato kompatibilita není tak reálná jak by se mohlo zdát. To dává do spojitosti s podstatnými nedostatky EBS, především v rozdělení vojenských rolí mezi EU a USA. Efektivní multilateralismus ztrácí svou takovou efektivitu díky nutnosti podpory mezinárodních organizací, kde EU nebude schopna jednat dostatečně rychle a rázně. Zároveň je nutno více ošetřit oblast vnitřní bezpečnosti, která je v dnešní době od bezpečnosti vnější neoddelitelná.¹⁴⁰ Ačkoliv jisté zmínky o jejich propojení v EBS existují, není dáno konkrétní řešení.

Odlišnosti a relativní nesmiřitelnost amerického politického směřování by však neměly být Evropskou unií chápány všeobecně jako dlouhodobý americký trend. Transatlantická rozepře je méně nesmiřitelná než se zdá. Je spíše důsledkem minimálně dvou faktorů, a to událostmi 11. září 2001, resp. vzestupem terorismu, a osobou prezidenta George Bushe jr. Kdyby byl v roce 2000 zvolen prezidentem Al Gore, s největší pravděpodobností by žádná válka proti terorismu ústící v konflikt v Iráku nepropukla, nehledě na možný třetí faktor a tím je sám Saddám Husajn, který kdyby přistoupil na odzbrojení, jak požadovala rezoluce 1441 Rady bezpečnosti OSN, válka by s určitou pravděpodobností ani nezačala.¹⁴¹

3.1.3. Národní pozice členských států EU a NATO

S narůstající potřebou těsnější evropské integrace se dostává do konfliktu důraz na národní suverenitu jednotlivých členských států, kdy ačkoliv členské státy přenesly větší část pravomocí na instituce Evropské unie, je rozhodování v oblasti zahraniční a bezpečnostní politiky, respektive EBOP, stále považováno za výsadní právo jednotlivých evropských vlád, pro které je obranná politika tradičně primární oblastí národní suverenity.¹⁴² Efektivita Evropské bezpečnostní a obranné politiky včetně dosažení nutného konsensu je proto od samého počátku ovlivňována rozdílnými názory a zájmy členských států EU spatřujících ve vytváření EBOP větší či menší omezení své suverenity.¹⁴³

Dalším z aspektů problematiky národních pozic je nejednotnost v názoru na budování EBOP ve vztahu k NATO a roli USA. V tomto ohledu musíme brát na zřetel odlišnou členskou základnu obou organizací. Severoatlantická aliance má v současné době 26 členských států, z nichž pouze 5, Kanada, Island, Norsko, Turecko a samozřejmě USA nejsou

¹⁴⁰ Heisbourg, François. The European Security Strategy is not a security strategy. In: Everts, Freedman, Grant, Heisbourg, Keohane, O'Hanlon: 2004, s. 31-33.

¹⁴¹ O'Hanlon, Michael. The American way of war – The lessons for Europe. In: Everts, Freedman, Grant, Heisbourg, Keohane, O'Hanlon: 2004, s. 45.

¹⁴² Gnesotto, Nicole. Introduction ESDP: results and prospects. In: Gnesotto: 2004, s. 18-20.

¹⁴³ Lindstrom: 2005, s. 22.

členy EU. Dalších 6 evropských států, Rakousko, Kypr, Finsko, Irsko, Malta a Švédsko, jsou pouze členy EU, která má v současné době 27 členských států.¹⁴⁴ Z tohoto hlediska by se dalo určit jednoduché rozdělení, kdy členské státy NATO podporují vytvoření evropské obrany v rámci Severoatlantické aliance (především Norsko, Island, Dánsko), zatímco ne-členské státy NATO vyjadřují plnou podporu budování EBOP v rámci EU (například Finsko, Švédsko).¹⁴⁵

Rozdílnost názorů jednotlivých členských států se projevila především v okamžiku, kdy nebyly schopny formulovat společné stanovisko k válce v Iráku. Evropa se rozdělila na dva tábory, z nichž jeden americkou unilaterální akci podporoval a druhý zavrhoval. Zřejmými se staly rozdíly v principech, které odlišovaly nejen Evropu a USA, jak jsem uváděla v souvislosti s bezpečnostními strategiemi, ale i evropské země navzájem. Otázkou bylo, pokud stát představuje určité riziko, v případě Iráku šíření zbraní hromadného ničení, za jakých okolností je vojenská intervence ospravedlnitelná? A jakou roli by zde měla hrát OSN?¹⁴⁶ Pět členských zemí Evropské unie, Velká Británie, Dánsko, Itálie, Portugalsko, Španělsko, a tři kandidátské země EU, Česká republika, Maďarsko a Polsko, sepsaly v lednu roku 2003 tzv. „Dopis osmi“, ve kterém vyjádřili podporu americké politice vůči Iráku.¹⁴⁷ Naopak do čela odpůrců amerického útoku v Iráku se postavila Francie a Německo.¹⁴⁸

Pokud se ovšem podíváme na rozdílnost v národních pozicích z historického hlediska, nejhlasilnějšími a zároveň nejvlivnějšími aktéry byly vždy Velká Británie na jedné straně a Francie na straně druhé. Pomyslný most mezi francouzskou a britskou politikou vytvářely Německo, Itálie a částečně i Nizozemsko, které směřují ve vztahu EU, resp. EBOP, a NATO ke kombinaci obou protilehlých pólů, tedy posílení EU i zachování spolupráce s NATO.¹⁴⁹ Odlišnosti mezi těmito státy byly dány především různými historickými zkušenostmi a větší či menší touhou stát se evropskou velmocí a mít vliv na utváření evropské politiky.

Velká Británie preferovala v bezpečnostních otázkách vždy Severoatlantickou alianci, resp. USA, a z počátku se stavěla proti posílení evropské bezpečnostní politiky ze strachu z oslabení NATO.¹⁵⁰ Její pozice se změnila po nástupu Tonyho Blaira, jak ukazují výsledky

¹⁴⁴ <http://www.nato.int/structur/countries.htm> , http://europa.eu/abc/european_countries/index_cs.htm . (12.3.2007)

¹⁴⁵ Bonnén: 2003, s. 51.

¹⁴⁶ Grant: 2003, s. 11-12.

¹⁴⁷ Grant: 2003, s. 17, 20.

¹⁴⁸ Grant: 2003, s. 40.

¹⁴⁹ Missirolí, Antonio. ESDP – How it works. In: Gnesotto: 2004, s. 56.

¹⁵⁰ Khol, Radek. Velká Británie – v srdci Evropy a v čele evropské obrany? In: Khol, a kol.: 2002, s. 17-18.

britsko- francouzského summitu v Saint-Malo v prosinci roku 1998, avšak pouze do té míry, že kolektivní obrana zůstane úkolem Severoatlantické aliance a Evropská unie se bude angažovat pouze v okamžiku nezájmu NATO, resp. USA.¹⁵¹ Výsledek tohoto summitu byl tedy jakýmsi kompromisem mezi postoji Velké Británie a Francie, kdy Velká Británie podpořila potřebu EU jako plnohodnotného aktéra v mezinárodních vztazích a Francie přistoupila na zdůraznění Severoatlantické aliance jako záruky evropské bezpečnosti.¹⁵² Velká Británie tedy trvá na zachování transatlantické vazby a je považována ze nejspolehlivějšího spojence USA.¹⁵³ Byla také jedinou zemí, která se připojila v první fázi útoků v Afghánistánu ke Spojeným státům, ačkoliv USA měly mít podporu celé Severoatlantické aliance vzhledem k aktivaci čl. V. Severoatlantické smlouvy.¹⁵⁴ Patří k zemím, které prosazují evropskou angažovanost v bezpečnostní a obranné politice ve smyslu doplnění či posílení NATO, nikoliv jeho konkurování. Velká Británie podporuje princip EU jako „inteligentního zákazníka vojenských služeb NATO“¹⁵⁵, zatímco Francie na opačném pólu podporuje budování co nejvíce autonomních evropských kapacit. Jejím dlouhodobým cílem je osamostatnění Evropské unie v oblasti SZBP, tedy plné rozvinutí EBOP ve smyslu nezávislosti na NATO, resp. USA.¹⁵⁶

Německo žádá posílení EU i NATO současně, s představou, že vytvořením EBOP Evropská unie přispěje zároveň i k posílení NATO.¹⁵⁷ Nicméně cítí potřebu posílení vojenské schopnosti EU k vedení samostatné operace, aby byla posílena její role na mezinárodní scéně.¹⁵⁸

Transformace EU ve vojenskou alianci se nutně musí dostat do konfliktu s neutrálními státy, Rakouskem, Irskem, Finskem a Švédskem.¹⁵⁹ Finsko na rozdíl od Švédska používá svou neutralitu jako prostředek, nikoliv cíl, proto tedy nezaujímá negativní postoje k budování EBOP, jelikož je jeho hlavní snahou získat vliv v rámci EU.¹⁶⁰ Oba státy si zachovávají neutralitu, ta jim ale nebrání účasti na realizaci operací na udržení míru.¹⁶¹ Rakousko si velice zakládá na své neutralitě v pravém slova smyslu, tedy není zapojeno do žádné vojenské

¹⁵¹ Bonnén: 2003, s. 57-59.

¹⁵² Khol, Radek. Velká Británie – v srdci Evropy a v čele evropské obrany? In: Khol, a kol.: 2002, s. 18.

¹⁵³ Sloan: 2000, s. 51.

¹⁵⁴ Hunter: 2002, s. 164.

¹⁵⁵ Khol, Radek. Velká Británie – v srdci Evropy a v čele evropské obrany? In: Khol, a kol.: 2002, s. 21.

¹⁵⁶ Eichler, Jan. Francie – důraz na mezivládní rámce SZBP a EBOP. In: Khol, a kol.: 2002, s. 44.

¹⁵⁷ Bonnén: 2003, s. 60-61.

¹⁵⁸ Handl, Vladimír. Německo – politický závazek s dlouhodobým plněním. In: Khol, a kol.: 2002, s. 60.

¹⁵⁹ Lizec: 2003.

¹⁶⁰ Bonnén: 2003, s. 83-84.

¹⁶¹ Bonnén: 2003, s. 86.

aliance.¹⁶² Irsko v referendu nejprve zamítlo Smlouvu z Nice z prosince roku 2001, a tedy i vytváření bezpečnostní a obranné dimenze EU. Důvodem byla panující obava, že bude ohrožena irská neutralita, pokud bude mít Evropská unie vojenskou roli v mezinárodním systému. Záruka irského postojů byla vyjednána na zasedání Evropské rady v Seville v červnu roku 2002.¹⁶³

Zvláštním případem je Dánsko, které se postavilo nejen proti EBOP v rámci EU, ale i proti SZBP. V roce 1992 proběhlo v Dánsku referendum, kterým byla odmítnuta Smlouva o EU. Ke smlouvě byl přidán protokol, který vyjímá Dánsko ze spolupráce v oblastech ekonomické a finanční, ze spolupráce v policejních záležitostech a soudnictví, jednotného občanství a bezpečnostní a obranné politiky. Dánsko se tedy nepodílí na vypracovávání a realizaci rozhodnutí v bezpečnostní politice.¹⁶⁴

Samostatnou skupinu tvoří státy střední a východní Evropy, které získaly plné členství v EU v letech 2004 a 2007. Tyto země jsou díky své historické zkušenosti jako součásti bývalého Sovětského bloku velice proamerické a za garanta evropské bezpečnosti považují jednoznačně Severoatlantickou alianci s vedoucím postavením USA. Právě proto byl vstup do NATO jednou z jejich zahraničně-politických priorit a ve vytváření EBOP vidí spíše možné narušení euroatlantické-vazby.¹⁶⁵

Samozřejmě je nutno zmínit také postoj Spojených států amerických, jejichž role je jedním z aspektů sporů. Stanley Sloan charakterizuje postoj USA vůči snahám EU v oblasti bezpečnosti a obrany jako politiku „ano, ale ...“.¹⁶⁶ Podporu evropské obranné politiky vyjadřují USA ve smyslu modernizace a zlepšení evropského vojenského potenciálu, aby převzala jistý díl odpovědnosti za bezpečnost jak evropskou tak i světovou. Avšak obávají se, že vznik EBOP naruší snahu budovat EBOI v rámci NATO. Z pohledu USA je tato obava pochopitelná, jelikož si skrze NATO udržují svůj vliv v Evropě. Proto zůstane americká politika vůči EBOP vždy do jisté míry konfliktní.¹⁶⁷ Tomuto odpovídal koncept „oddělitelných ale ne oddělených sil“ („separable but not separated“) či „právo prvního odmítnutí“ („right of first refusal“) Severoatlantické aliance při ustavování CJTF. Proto také, jako reakci na vytvoření EBOP, představila ministryně zahraničí USA Madeleine Albrightová

¹⁶² Bonnén: 2003, s. 86.

¹⁶³ Bonnén: 2003, s. 87-88.

¹⁶⁴ Bonnén: 2003, s. 85.

¹⁶⁵ Pachta, Lukáš: EBOP ve světle transatlantických vztahů. In: Král, Pachta: 2005, s. 109.

¹⁶⁶ Sloan: 2000, s. 3.

¹⁶⁷ Sloan: 2000, s. 50.

koncept „3D“ (decoupling, duplication, discrimination), který zároveň potvrzoval oficiální americkou doktrínu. Znamenal žádné rozpojení vazby mezi Evropou a USA, žádná duplikace zdrojů NATO a žádná diskriminace evropských členů NATO, kteří nejsou členy EU.¹⁶⁸ První bod se týkal rizika zdvojení evropské a americké bezpečnosti. Druhým bodem byl dán požadavek, aby Evropa investovala do vývoje pouze těch schopností, které NATO postrádalo a nebyly tak zbytečně zdvojovány vojenské kapacity. Třetí bod upozorňoval na možnost samostatné akce EU mimo rámec NATO.¹⁶⁹ Skutečnost, že Evropská unie neplánuje vytvořit evropskou armádu ani nikterak rozdělovat bezpečnostní vazbu s NATO, resp. USA, dokazuje fakt, že EBOP vyloučila jakýkoliv závazek podobný článku V. Washingtonské smlouvy či článku V. revidované Bruselské smlouvy. Dohoda Berlin-plus byla také jakousi pojistkou spolupráce Evropské unie s NATO.¹⁷⁰ Generální tajemník NATO George Robertson zvolil pozitivnější cestu než Madeleine Albrightová a její „3D“ opravil na „3I“ (improvement, inclusiveness, indivisibility). Šlo tedy o zdokonalení evropských obranných schopností, komplexnost a transparentnost pro všechny spojence a nedělitelnost transatlantické bezpečnosti.¹⁷¹

Turecký postoj k EBOP je také důležité zmínit, jelikož do jisté míry ovlivňuje schopnost spolupráce NATO s EU. Právě Turecko, které lze považovat v této oblasti za mluvčího států NEEA, dlouho blokovalo uzavření dohod o spolupráci EU a NATO, jelikož právě jako ne-členský stát EU, ale člen NATO nejvíce protestoval proti využívání kapacit Severoatlantické aliance Evropskou unií. V tom totiž spatřovalo možnou diskriminaci NEEA. Největší obava vzhledem k vytvoření EBOP se týká možného oslabení transatlantického vztahu, především ve smyslu jeho rozvinutí v bilaterální vztah Spojených států a Evropské unie, ze kterého by bylo Turecko vyloučeno.¹⁷² Tento turecký postoj je spojován se snahou Turecka o garanci, že bude mít právo veta nad rozmístěním jednotek EU za okolností, které mohou ovlivnit Tureckou bezpečnost. Ve skutečnosti se jednalo především o spor s Řeckem jako členským státem EU o hranice v Egejském moři či kyperské otázce, kdy se Turecko obávalo rozmístění vojenských jednotek EU v těchto oblastech.¹⁷³

¹⁶⁸ Gnesotto, Nicole. Introduction ESDP: results and prospects. In: Gnesotto: 2004, s. 23.

¹⁶⁹ Haine, Jean-Yves. ESDP and NATO. In: Gnesotto: 2004, s. 134-135.

¹⁷⁰ Gnesotto, Nicole. Introduction ESDP: results and prospects. In: Gnesotto: 2004, s. 24.

¹⁷¹ Sloan: 2000, s. 18.

¹⁷² Tofte, Sunniva. Non-EU NATO Members and the Issue of Discrimination. In: Howorth, Keeler: 2003, s. 153.

¹⁷³ Khol, Radek. Turecko – problematičnost nebo oprávněná citlivost?. In: Khol, a kol.: 2002, s. 159.

3.2. VOJENSKO-TECHNICKÁ OBLAST

Po konci studené války se, jak již bylo mnohokrát zmiňováno, proměnilo transatlantické bezpečnostní prostředí. Klasické bezpečnostní hrozby zmizely, což způsobilo, že tradiční koncepce totální války jako teritoriálního konfliktu dvou či více států s nutnou obranou státního území ztratila své opodstatnění.¹⁷⁴ V září roku 2001 vyvstala pro mezinárodní bezpečnost hrozba nová v podobě nestátních aktérů, kteří jsou v dnešní době považováni za větší riziko než kterýkoliv samostatný stát. V souvislosti s tím klesá potřeba velkých armád vybavených těžkou vojenskou technikou, které byly účinné během studené války, a je zdůrazňována potřeba menších, flexibilních a efektivnějších jednotek. Neméně důležité je také nevojenské hledisko řešení krizí.¹⁷⁵ Proto jsou vojenské jednotky účastníci se jednotlivých misí čím dál častěji doplňovány, ne-li nahrazovány, policejními složkami.¹⁷⁶ Evropské vojenské struktury však zůstaly od dob studené války víceméně nezměněné, tedy připravené na totální válku, aniž by se přizpůsobily novým potřebám.

Ačkoliv se mezi evropskými a americkými vojenskými schopnostmi nachází výrazná technická propast, má EU oproti Spojeným státům jednu velkou výsadu. Tou jsou civilní prostředky zvládání krizí určené především pro po-konfliktní stabilizaci území. Toto poukazuje na jistou dělbu práce mezi EU a NATO, resp. EU a USA, kdy Evropská unie svými civilními prostředky doplní vojenské jednotky NATO. Avšak ne všichni autoři nahlíží na tuto dělbu pozitivně především vzhledem k podstoupeným rizikům, kdy „USA uvaří večeři a EU umyje nádobí“.¹⁷⁷

Problematickým aspektem může být i samotný mechanismus Berlin Plus. Evropské vojenské síly jsou díky vybudované spolupráci s NATO určeny pouze pro operace, ve kterých se Severoatlantická aliance jako celek nehodlá angažovat. Tato situace však vzhledem k téměř shodné členské základně obou organizací víceméně znamená, že danou operaci podporují všichni spojenci kromě USA.¹⁷⁸ Poté ovšem nastává otázka, zda Spojené státy jako největší přispěvatel vojenských sil do NATO umožní Evropské unii využít víceméně své vojenské a plánovací kapacity, pokud budou zásadně proti dané operaci.

¹⁷⁴ Bonnén: 2003, s. 114.

¹⁷⁵ Lindstrom: 2005, s. 17.

¹⁷⁶ Clarke: 2005, s. 14.

¹⁷⁷ O'Hanlon, Michael. The American way of war – The lessons for Europe. In: Everts, Freedman, Grant, Heisbourg, Keohane, O'Hanlon: 2004, s. 41.

¹⁷⁸ Kissinger: 2002, s. 49.

3.2.1. Vojenské kapacity evropských států ve srovnání s USA

Konkrétní nedostatky ve vojenských schopnostech evropských ozbrojených sil se projeví v průběhu balkánských válek v 90. letech 20. století. V misi Allied Force v Kosovu roku 1999 zajišťovaly USA 90% všech vzdušných kapacit včetně schopnosti doplňování paliva za letu.¹⁷⁹ Spojené státy jsou světovou vojenskou supervelmocí schopnou rozmístit velký počet vysoce moderních vojenských jednotek kdekoliv na světě, zatímco z evropských zemí mají použitelné kapacity pro provedení plného vojenského útoku pouze Velká Británie a Francie. Ty byly také jedinými evropskými zeměmi, které v minulých letech vedly vlastní operace (britská operace v Sierra Leone v roce 2000 a francouzská operace v Pobřeží slonoviny roku 2002).¹⁸⁰ To dokazuje, že velká propast neexistuje pouze mezi vojenskými schopnostmi EU a USA, ale i mezi schopnostmi jednotlivých evropských zemí.

Prvním konkrétním krokem k vytvoření schopnosti evropských států vést samostatnou vojenskou misi byl tehdy ještě v rámci ZEU vznik Eurocorps (Evropského sboru rychlé reakce) roku 1992. Zakládajícími státy se staly Německo a Francie, ke kterým v následujících letech připojily své jednotky i Belgie, Španělsko, Lucembursko, Řecko, Polsko a Turecko.¹⁸¹ Poprvé byly využity kapacity Eurocorps v roce 1998, kdy zhruba 470 osob posílilo Velitelství Stabilizačních sil (SFOR) v Bosně a Hercegovině a následně roku 2000 vytvořil Eurocorps jádro Velitelství KFOR v Kosovu. Po vzoru Eurocorps vznikly navíc Eurofor (Síly rychlého nasazení určené pro oblast Středomoří) a Euomarfor (Evropské námořní síly).¹⁸² Eurocorps se však potýkal se zásadními nedostatky, především díky nevhodné struktuře s převahou těžkých mechanizovaných brigád.¹⁸³

Se vznikem EBOP se objevily reálné potřeby zlepšit vojenské schopnosti evropských zemí s důrazem na schopnost rozmístit jednotky i mimo území EU a tak umožnit Evropské unii angažovat se i v konfliktech ve vzdálenějších oblastech bez výrazné vojenské závislosti na NATO, resp. USA. Prvním impulsem se stal Evropský základní cíl (European Headline Goal) vyhlášený na zasedání Evropské rady v Helsinkách roku 1999, který určil směr transformace evropských ozbrojených sil vybavených pro totální válku ke schopnosti plnit

¹⁷⁹ Lindstrom: 2005, s. 15, 23.

¹⁸⁰ Freedman, Lawrence. Can the EU develop an effective military doctrine? In: Everts, Freedman, Grant, Heisbourg, Keohane, O'Hanlon: 2004, s. 22.

¹⁸¹ Bonnén: 2003, s. 52-54.

¹⁸² Haine, Jean-Yves. Force structures.

¹⁸³ Karásek: 2003, s. 25.

v plném rozsahu Petersbergské úkoly.¹⁸⁴ Členské státy EU se zavázaly, že k roku 2003 budou schopny nasadit jednotky o síle 15 brigád či 50 až 60 tisíc osob během 60 dní a udržovat je na místě přinejmenším po dobu jednoho roku.¹⁸⁵ To byl rámec pro vytvoření Evropských sil rychlé reakce (European Rapid Reaction Force - ERRF).

Ačkoliv Laekenské zasedání Evropské rady v prosinci 2001 prohlásilo ERRF za operativní, vyskytují se i nadále velké nedostatky a to především ve strategické přepravě, logistické podpoře, mechanismech velení, průzkumu, kontroly a komunikace.¹⁸⁶ Tyto technické slabiny ovšem nejsou jediným problematickým aspektem těchto evropských jednotek. Neexistuje záruka automatického poskytnutí jednotlivých národních jednotek pro ERRF, jelikož o jejich nasazení rozhodují v konečné fázi jednotlivé národní vlády. Zároveň jsou tyto národní jednotky dány k dispozici i pro potřeby NATO,¹⁸⁷ což může přivodit kolizi v okamžiku dvou paralelních misí.

Iniciativy ke zlepšení vojenských schopností evropských států probíhaly i na půdě Severoatlantické aliance. Na washingtonském summitu NATO v roce 1999 byl zahájen program Iniciativa pro obranné schopnosti (Defence Capabilities Initiative – DCI), který měl především napomoci zmírnit technickou závislost evropských zemí na USA. Prostředky evropských armád měly doplnit strategické a zpravodajské prostředky, prostředky průzkumu, navedení a identifikace cílů, prostředky elektronické války s důrazem na radiotechnické rušení, bezpilotní letouny, systémy a prostředky velení, řízení a spojení, zbraně s přesným navedením, zejména střely s plochou dráhou letu, řízené letecké pumy, prostředky naváděné pomocí družicového navigačního systému GPS, dále prostředky k umlčování protivzdušné obrany, ostatní systémy ke zvýšení odolnosti sil (uvažovaná protiraketová obrana) a technika přepravy a logistiky (strategické dopravní letouny a letouny pro doplňování pohonných hmot za letu).¹⁸⁸ Tyto technické nedostatky evropských armád, ať už o nich uvažujeme v rámci NATO či v rámci EU, komplexně charakterizují vojensko-technickou propast mezi USA a evropskými státy.

¹⁸⁴ Lindstrom: 2005, s. 15.

¹⁸⁵ Presidency Conclusions. Helsinki European Council. Helsinki 10-11 December 1999.

¹⁸⁶ Závěšický: 2004, s. 32.

¹⁸⁷ Karásek: 2003, s. 25.

¹⁸⁸ Fučík, Josef. Proměnlivé perspektivy evropského zbrojního průmyslu. In: Khol, a kol.: 2002, s. 176-177.

3.2.2. EU Battlegroups a NATO Response Force

Plnou funkčnost ERRF by měl podpořit nový Základní cíl 2010, který obsahuje koncept tzv. bojových skupin (Battlegroups – BG), tedy bojových skupin. Celkem 1.500 vojáků a tři rot ze tří států EU by mělo vytvořit 13 bojových skupin. Ty mají být schopné nasazení během 10 dní do vzdálenosti 4.000 km od Bruselu s dobou setrvání v místě operace maximálně 30, v případě rotace 120 dní. Jejich plná operabilita by měla být dosažena v letošním roce.¹⁸⁹ Tyto bojové skupiny mají být schopny plnit nejen tzv. Petersbergské úkoly, ale reflektovat i Evropskou bezpečnostní strategii a hrozby v ní zmíněné, tedy účastnit se společných odzbrojovacích operací či podporovat třetí země v boji proti terorismu. Opět je zde zdůrazněna potřeba schopnosti rychlého rozmístění, strategické přepravy a udržitelnosti sil v místě operace, a také schopnost EU vést dvě souběžné operace zároveň. Stejně jako v případě Evropského základního cíle se jedná o žádost Evropské unie o transformaci národních sil jednotlivých členských států tak, aby byly schopny se na vytvoření těchto skupin podílet. Důležité je poznamenat, že zároveň se vznikem BG Evropská unie opět potvrdila důležitost partnerství s NATO.¹⁹⁰

Na pražském summitu NATO v listopadu 2002 bylo rozhodnuto o vytvoření Sil rychlé reakce NATO (NATO Response Force - NRF), které mají dle deklarace spolupracovat s ERRF při respektování autonomie jak Severoatlantické aliance, tak Evropské unie,¹⁹¹ čímž má být částečně zabráněno jejich vzájemnému překrývání.

Přestože se dají najít jisté podobnosti, především nasazení v krátkém časovém horizontu, mechanismus šestiměsíční rotace, možnost překrývání se dvou operací, přičemž BG i NRF jsou cestou k transformaci a modernizaci ozbrojených sil evropských zemí,¹⁹² existují i patrné rozdíly ve velikosti, kapacitách či výcviku, kdy jsou NRF jako jednotky Severoatlantické aliance jasně ve výhodě. Zatímco BG počítají s 1.500 osobami, NRF s 9.500, přičemž plně operačních by mělo být 25.000. NRF mají k dispozici i vojenské prostředky NATO, ačkoliv jsou vytvářeny jako evropské síly a USA přispívá pouhými 300 muži.¹⁹³ Výcvik NRF zajišťuje SACEUR, zatímco výcvik jednotek do BG je ponechán v kompetenci

¹⁸⁹ Schmitt, Burkard. European capabilities – How many divisions? In: Gnesotto: 2004, s. 98.

¹⁹⁰ Headline Goal 2010. Brussels 18 June 2004.

¹⁹¹ Prague Summit Declaration. Prague 21 November 2002, čl. 4 (a).

¹⁹² Lindstrom: 2007, s. 46-47.

¹⁹³ Everts, Steven, Keohane, Daniel. Introduction. In: Everts, Freedman, Grant, Heisbourg, Keohane, O'Hanlon: 2004, s. 5.

jednotlivých členských zemích EU.¹⁹⁴ Původní plán ustavit národní BG pro jejich větší efektivitu a funkčnost selhal na skutečnosti, že samostatné kapacity pro jejich vytvoření mají pouze Velká Británie a Francie, z menší části Německo, Španělsko či Itálie. Proto byl tento plán nahrazen konceptem regionálních BG, kdy by vznikla například Baltic battle group.¹⁹⁵

Při porovnání NRF a BG je patrné, že toto rozdělení sil není zcela ideální. Členská základna EU i NATO je, jak již jsem zmiňovala v kapitolách dříve, téměř totožná, přičemž jednotlivé státy mají pouze jednu sadu ozbrojených sil, které jsou dány k dispozici jak BG tak NRF. Aby se vyvarovaly překrývání aktivní účasti jednotlivých národních jednotek v obou vojenských skupinách, bude nutno koordinovat jejich rotace na základě požadavků BG i NRF zároveň. Součinnost na této úrovni bude vyžadovat spolupráci velitelství obou skupin, vojenských štábů, Politického a bezpečnostního výboru EU a Severoatlantické rady. Dále využívání mechanismu Berlin Plus, pravidelných setkání Politického a bezpečnostního výboru EU a Severoatlantické rady a pravidelná společná cvičení. EU a NATO může uskutečnit společná cvičení CME/CMX (crisis management exercise), která se konají každé tři roky. První z nich proběhlo v listopadu roku 2003 a simulovalo operaci s kapacitami NATO pod vedením EU.¹⁹⁶

Přestože byl splněn závazek plné operability těchto jednotek, zásadní problém, kterým je výrazná disproporce mezi vojenskými schopnostmi Spojených států a evropských zemí, vyřešen nebyl. Výsledky ve vytváření BG a NRF byly získány většinou pouhou restrukturalizací již existujících vojenských kapacit, nevznikl tedy nový vojenský potenciál evropských států.¹⁹⁷ Bylo dosaženo velkého pokroku ve smyslu rychlého poskytnutí vojenských jednotek pro operace na zvládání krizí, avšak technické nedostatky evropských vojenských sil, zmíněné již v rámci iniciativy DCI, přetrvávají i nadále.

3.2.3. Zbrojní výdaje evropských států a ve srovnání USA

Nedostačující vojenské kapacity evropských států souvisí s neochotou zvýšit investice do obranného sektoru, která je dána z větší části tradiční preferencí diplomacie před použitím

¹⁹⁴ Lindstrom: 2007, s. 48.

¹⁹⁵ Everts, Steven, Keohane, Daniel. Introduction. In: Everts, Freedman, Grant, Heisbourg, Keohane, O'Hanlon: 2004, s. 6.

¹⁹⁶ Lindstrom: 2007, s.49-50.

¹⁹⁷ Závěšický: 2004, s. 32.

síly v mezinárodních vztazích. S tím také souvisí větší podpora civilních bezpečnostních složek než těch čistě vojenských.¹⁹⁸

Členské státy Evropské unie získávají 50% svého vojenského vybavení nákupem od Spojených států amerických. USA získávají od zahraničních dodavatelů pouze 3% svého vojenského potenciálu.¹⁹⁹ Ačkoliv v druhé polovině 90. let začal proces slučování zbrojních výrobců, aby se spoluprací mezi konkurencí zvýšila produktivita a efektivnost v konkrétních zbrojních programech,²⁰⁰ hraje v případě USA ve prospěch zbrojního průmyslu několik zřejmých faktorů, které jsou odlišné od evropského zbrojního prostředí; přírůstek obranného rozpočtu, který podporuje i rozvoj oblasti výzkumu a vývoje, spolehlivý zákazník v podobě amerických ozbrojených sil, dále programová podpora zbrojního průmyslu americkou vládou, vysoký export do Evropy (včetně kooperačních dodávek pro evropské zbrojní výrobce, které svědčí o technologické závislosti evropských zemí na USA) a v neposlední řadě nesporné postavení USA jako prvního vývozce na světovém trhu.²⁰¹

Obranné výdaje NATO jsou dvojí. Na jedné straně společné, které se určují dle hodnoty HDP, a zahrnují vojenský rozpočet, civilní rozpočet a výdaje na Security and Investment Programme. Na druhé straně jsou výdaje individuální operační, které hradí jednotlivé státy účastníci se konkrétních operací na základě principu „costs lie where they fall“.²⁰² EBOP je financována také dvojím způsobem – i zde jde o výdaje společné a výdaje operační, které hradí již konkrétní vojenskou operaci. Operační výdaje bývají samozřejmě všeobecně vyšší než výdaje společné.²⁰³

Pokud jde o konkrétní obranné výdaje, je nutno podotknout, že „neexistuje žádné správné měřítko pro ideální výdaj na obranu“.²⁰⁴ Zvyšující se HDP tedy automaticky neznamená povinnost zvýšení výdajů na obranu.²⁰⁵ Problémem financování obranného sektoru, bez kterého samozřejmě není možný rozvoj vojenských sil, je nejen nedostatek finančních zdrojů, ale rovněž neefektivita jejich využití.²⁰⁶

V následující části představím konkrétní příspěvky jednotlivých evropských zemí a USA.

¹⁹⁸ Clarke: 2005, s. 5.

¹⁹⁹ Bonné: 2003, s. 127-128.

²⁰⁰ Fučík, Josef. Proměnlivé perspektivy evropského zbrojního průmyslu. In: Khol, a kol.: 2002, s. 167.

²⁰¹ Fučík, Josef. Proměnlivé perspektivy evropského zbrojního průmyslu. In: Khol, a kol.: 2002, s. 174.

²⁰² Lindstrom: 2005, s. 34.

²⁰³ Lindstrom: 2005, s. 36.

²⁰⁴ Lindstrom: 2005, s. 27.

²⁰⁵ Lindstrom: 2005, s. 27.

²⁰⁶ Hopkinson: 2004, s. 29.

Konfliktní body euroatlantického vztahu

Tabulka 1 - Obranné rozpočty států EU a USA (v miliardách USD)²⁰⁷

Země	2000	2001	2002	2003	2004
Belgie	2,4	2,2	2,8	3	3,3
Česká republika	-	-	-	-	1,9
Dánsko	2,1	2,1	2,2	2,6	2,9
Estonsko	-	-	-	-	0,203
Finsko	1,5	1,4	2,1	2,3	2,6
Francie	26,6	25,8	30,7	35,3	40
Irsko	0,651	0,789	0,781	0,803	0,859
Itálie	15,7	15,9	14,5	15,7	17,5
Kypr	-	-	-	-	0,148
Litva	-	-	-	-	0,226
Lotyšsko	-	-	-	-	0,31
Lucembursko	0,098	0,146	0,204	0,231	0,256
Maďarsko	-	-	-	-	1,7
Malta	-	-	-	-	0,102
Německo	23,6	21,5	25,1	27,7	29,7
Nizozemsko	6	5,7	6,9	7,2	7,6
Polsko	-	-	-	-	4,4
Portugalsko	1,3	1,6	1,7	1,9	2,1
Rakousko	1,6	1,5	1,8	2,5	2,7
Řecko	3,2	3,4	3,6	3,6	3,7
Slovensko	-	-	-	-	0,717
Slovinsko	-	-	-	-	0,458
Španělsko	6,9	7,1	6,7	7,1	8
Švédsko	4,7	4,1	4,6	5,5	5,9
Velká Británie	34,8	33,6	36,6	42	49
EU celkem	131,1	126,8	140,3	157,4	186,3
USA	294,5	308,5	348,5	404,9	453,6

²⁰⁷ Lindstrom: 2005, s. 89. Autor čerpá z The Military Balance různých let vydaných The International Institute for Strategic Studies. Tento zdroj je veřejnosti nedostupný.

Tabulka 2 - Výdaje na obranu států EU a USA (jako % HDP)²⁰⁸

Země	2000	2001	2002	2003
Belgie	1,4%	1,3%	1,3%	1,3%
Dánsko	1,5%	1,6%	1,6%	1,6%
Finsko	1,3%	1,2%	1,4%	1,4%
Francie	2,6%	2,5%	2,5%	2,6%
Irsko	0,6%	0,5%	0,6%	0,5%
Itálie	2,1%	2,0%	1,9%	1,9%
Lucembursko	0,7%	0,8%	0,9%	0,9%
Německo	1,5%	1,5%	1,5%	1,5%
Nizozemsko	1,6%	1,6%	1,6%	1,6%
Portugalsko	2,1%	2,1%	2,3%	2,1%
Rakousko	0,9%	0,8%	0,8%	1,0%
Řecko	4,9%	4,6%	4,3%	4,1%
Španělsko	1,2%	1,2%	1,2%	1,2%
Švédsko	2,0%	2,1%	1,9%	1,8%
Velká Británie	2,5%	2,5%	2,4%	2,4%
EU průměr	1,8%	1,8%	1,7%	1,7%
USA	3,1%	3,0%	3,3%	3,7%

Celkové obranné rozpočty Evropské unie a Spojených států se každým rokem zvyšují. Nicméně rozdíl mezi americkými 453.6 miliardami USD a evropskými 186.3 miliardami USD v roce 2004 je nadále obrovský, i přestože deset nových členských států přispělo Evropské unii cca 10.2 miliardami USD. Pokud se podíváme na podíl HDP, v letech 2001 až 2003 se hodnota v USA pohybovala mezi 3 – 3.7 %, v EU byly výdaje v těchto letech nižší než 2 % HDP. Z celkového součtu hodnot obranných rozpočtů Evropské unie a USA, Spojené státy tvoří 70 %. Z evropských zemí mají nejvyšší obranné rozpočty Velká Británie, Francie a Německo, které společně tvořily v roce 2004 téměř 64 % celkové sumy pro Evropskou unii. Nové členské země přistoupivší roku 2004 tvoří dohromady 5.5 % celkových obranných rozpočtů EU.

²⁰⁸ Lindstrom: 2005, s. 29. Autor čerpá z The Military Balance různých let vydaných The International Institute for Strategic Studies. Tento zdroj je veřejnosti nedostupný.

Konfliktní body euroatlantického vztahu

Tabulka 3 - Společné výdaje NATO²⁰⁹

Země	V milionech USD			% členského státu z celkové sumy		
	2000	2001	2002	2000	2001	2002
Belgie	40,7	44,4	48,9	3,6%	3,7%	3,5%
Česká republika	8,8	11,3	13,6	0,8%	0,9%	1,0%
Dánsko	28,7	31,3	34,8	2,6%	2,6%	2,5%
Francie	77,3	74,8	111,8	6,9%	6,2%	8,0%
Itálie	83,4	88,4	103,6	7,4%	7,3%	7,4%
Island	0,3	0,3	0,3	0,0%	0,0%	0,0%
Kanada	53,0	51,2	64,9	4,7%	4,2%	4,6%
Lucembursko	1,6	1,7	1,9	0,1%	0,1%	0,1%
Maďarsko	6,4	8,2	9,8	0,6%	0,7%	0,7%
Německo	223,8	242,7	268,6	19,9%	20,1%	19,1%
Nizozemsko	43,2	47,2	52,1	3,8%	3,9%	3,7%
Norsko	23	25,3	27,8	2,0%	2,1%	2,0%
Polsko	24,2	31,2	37,4	2,2%	2,6%	2,7%
Portugalsko	5,9	6,4	7,4	0,5%	0,5%	0,5%
Řecko	7,8	8,3	10,0	0,7%	0,7%	0,7%
Španělsko	36,0	44,0	51,3	3,2%	3,6%	3,7%
Turecko	15,9	16,9	19,6	1,4%	1,4%	1,4%
Velká Británie	164	173,3	200,2	14,6%	14,4%	14,3%
Státy EU celkem	712,4	762,5	890,6	63,3%	63,2%	63,4%
USA	281,1	299	340,9	25,0%	24,8%	24,3%
Státy NATO celkem	1.125,1	1.205,9	1.404,9	100%	100%	100%

Spojené státy přispívají v rámci NATO nejvíce, jejich příspěvky tvoří jednu čtvrtinu celkových, na druhém místě stojí Německo. Evropská unie jako celek však přispívá více než USA, tvoří celkem 63,5%. Pět největších přispěvatelů EU tvoří zhruba polovinu celkových příspěvků.²¹⁰

Důležitým ukazatelem jsou také investice do výzkumu a vývoje v obranném sektoru.

²⁰⁹ Lindstrom: 2005, s. 35. Autor čerpá z The Military Balance různých let vydaných The International Institute for Strategic Studies. Tento zdroj je veřejnosti nedostupný.

²¹⁰ Lindstrom: 2005, s. 36.

Konfliktní body euroatlantického vztahu

Tabulka 4 – Výdaje států EU a USA na výzkum a vývoj v obranném sektoru v roce 2004²¹¹

Země	V milionech EUR	% obranného rozpočtu	% HDP
Belgie	7	0,2	-
Česká republika	26	1,0	-
Dánsko	12	0,6	0,01
Estonsko	-	-	-
Finsko	38	1,9	0,03
Francie	3.908	12,1	0,24
Irsko	-	-	-
Itálie	393	2,3	0,03
Kypr	-	-	-
Litva	-	-	-
Lotyšsko	-	-	-
Lucembursko	-	-	-
Maďarsko	-	-	-
Malta	-	-	-
Německo	1.050	4,7	0,05
Nizozemsko	59	0,9	0,1
Polsko	-	-	-
Portugalsko	23	0,8	0,01
Rakousko	-	-	-
Řecko	4	0,1	-
Slovensko	16	1,2	0,02
Slovinsko	-	-	-
Španělsko	1.791	21,9	0,20
Švédsko	497	10,5	0,22
Velká Británie	4.136	11,5	0,25
EU celkem	11.960	6,3	0,10
USA	61.594	17,6	0,58

²¹¹ Lindstrom: 2005, s. 33. Autor čerpá z The Military Balance různých let vydaných The International Institute for Strategic Studies. Tento zdroj je veřejnosti nedostupný.

Evropská unie investuje do výzkumu a vývoje méně než Spojené státy americké. Spojené státy vydávají třikrát více než Francie, Německo a Velká Británie dohromady, přičemž tyto tři země tvoří 67 % výdajů EU. Francie, Německo, Španělsko, Švédsko a Velká Británie vydávají na výzkum a vývoj nejvíce z EU, a tvoří tak 95 % celkových příspěvků EU.²¹²

3.3. GEOGRAFICKÉ PRIORITY

Evropská unie se mnoho let zaměřovala pouze na bezpečnostní otázky ve své bezprostřední blízkosti. Dnes se však již projevuje snaha pohlížet na bezpečnostní otázky z globálnějšího hlediska.²¹³ Jak americká tak i evropská bezpečnostní strategie zdůrazňují, že v dnešním změněném bezpečnostním prostředí již není možné přesně odlišovat vnitřní a vnější aspekty bezpečnosti. NBS uvádí, že „dnes se rozdíl mezi domácími a zahraničními záležitostmi zmenšuje. V globalizovaném světě mají události za americkými hranicemi větší vliv i v rámci nich“.²¹⁴ EBS svým stanoviskem americkou strategii víceméně doplňuje, když uvádí, že „v éře globalizace, můžou být vzdálené hrozby stejně znepokojující jako ty, které jsou na blízku“²¹⁵, přičemž „u nových hrozeb bude často první linie obrany v zahraničí“.²¹⁶

NATO, ačkoliv nebylo nikdy organizací s globální působností, se dokázalo po konci studené války relativně dobře přizpůsobit novému bezpečnostnímu prostředí, především právě ve smyslu angažování se mimo své území.²¹⁷ Tato angažovanost však byla oficiálně uznána až novou strategickou koncepcí NATO z roku 1999,²¹⁸ která již byla zmíněna v souvislosti s politickým směřováním, v níž se uvádí, že „bezpečnost Aliance musí vzít v potaz globální kontext“.²¹⁹

Indicie k určení geografických priorit EU a USA můžeme hledat jak v bezpečnostních strategiích obou aktérů, tak v konkrétních vojenských misích, kterých se účastní. Geografické priority také souvisí s geografickým dosahem obranných složek evropských států a USA, který je u obou aktérů velice odlišný, přičemž pro Evropskou unii znamená další slabinu.

²¹² Lindstrom: 2005, s. 32-33.

²¹³ Lindstrom: 2005, s. 22.

²¹⁴ The National Security Strategy of the United States of America. Washington September 2002, s. 31.

²¹⁵ A Secure Europe in a Better World. European Security Strategy. Brussels 12 December 2003, s. 6.

²¹⁶ A Secure Europe in a Better World. European Security Strategy. Brussels 12 December 2003, s. 7.

²¹⁷ Lindstrom: 2005, s. 34.

²¹⁸ Karásek: 2004, s. 26.

²¹⁹ The Alliance's Strategic Concept. Washington 23-24 April 1999, čl. 24.

3.3.1. Geografické priority dle bezpečnostních strategií

Evropská bezpečnostní strategie při definování problematických oblastí uvažuje místa možného výskytu nově definovaných hrozeb. Střední východ zmiňuje v souvislosti s možnou hrozbou šíření zbraní hromadného ničení, Severní Koreu a oblast jižní Asie v souvislosti s jadernými hrozbami. Vážné regionální konflikty se vyskytují v Kašmíru, oblasti afrických Velkých jezer, na Korejském poloostrově a právě v oblasti Středního východu,²²⁰ kde si EU klade za cíl vyřešit izraelsko-palestinský spor, což je „strategickou prioritou pro Evropu“.²²¹ Za nefunkční státy jsou označeny Somálsko, Libérie, či Afghánistán. Mezi další problematická území řadí Evropská unie Balkán, jižní Kavkaz a Demokratickou republiku Kongo. Díky ekonomické stagnaci a sociálním nepokojům patří k problematickým také oblast Středomoří.²²² V neposlední řadě zmiňuje nutnost užších vztahů a strategických partnerství s Ruskem, s partnery v Africe, Latinské Americe a Asii, s Japonskem, Čínou, Indií a Kanadou.²²³ Evropa tedy směřuje svůj zájem na širokou oblast od Ameriky po Asii, včetně Afrického kontinentu. V těchto všech zmíněných oblastech se chce Evropa do jisté míry, ať už více či méně, angažovat, aby bylo docíleno bezpečnosti její i daných regionů.

Důležitým aspektem pro změnu či doplnění geografických priorit EU se stalo její rozšíření, kdy se hranice a zároveň evropský zájem posunuly směrem na východ, především k Rusku, Bělorusku, Ukrajině či Kavkazu.²²⁴ Zároveň se strategický zájem EU posunul na jih, především díky hrozbě terorismu, šíření zbraní hromadného ničení, regionálním konfliktům jako například již zmíněného izraelsko-palestinského, energetické závislosti EU či rozdílnému ekonomickému vývoji v oblasti Středozeří.²²⁵ To se týká i Subsaharské Afriky, kde vede ekonomické selhání k politickým problémům a násilným konfliktům. Přistoupení Rumunska a Bulharska v letošním roce pravděpodobně povede k větší angažovanosti Evropské unie v Černomořském regionu, především v konfliktních oblastech Podněsteří, Jižní Osetie, Abcházie, Náhorního Karabachu.²²⁶

Prioritami Spojených států amerických jsou dle jejich bezpečnostní strategie oblast Středního Východu, především v souvislosti s nutností vyřešení izraelsko-palestinského konfliktu. Z asijských zemí se pozornost USA obrací k oblasti sporů Indie a Pákistánu,

²²⁰ A Secure Europe in a Better World. European Security Strategy. Brussels 12 December 2003, s. 3-6.

²²¹ A Secure Europe in a Better World. European Security Strategy. Brussels 12 December 2003, s. 8.

²²² A Secure Europe in a Better World. European Security Strategy. Brussels 12 December 2003, s. 8.

²²³ A Secure Europe in a Better World. European Security Strategy. Brussels 12 December 2003, s. 14.

²²⁴ Gnesotto, Nicole. Introduction ESDP: results and prospects. In: Gnesotto: 2004, s. 28.

²²⁵ Gnesotto, Nicole. Introduction ESDP: results and prospects. In: Gnesotto: 2004, s. 29.

²²⁶ Král, David. Zahraniční politika rozšiřující se EU. In: Král, Pachta: 2005, s. 59.

či k oblasti Indonésie. Samozřejmostí jsou vazby na země Latinské Ameriky, především Mexiko, Brazílii, Chile a Kolumbii.²²⁷ Nový strategický vztah buduje USA s Ruskem, Čínou a Indií. Klade důraz i na spolupráci s Japonskem, Jižní Koreou či Austrálií.²²⁸ Nová bezpečnostní strategie USA z roku 2006 se víceméně v geografických prioritách neodlišuje od té předchozí. Stále klade důraz na Irán a Severní Koreu jako na zlotřilé státy, i na všechny ostatní oblasti již zmíněné. Geostrategická důležitost však narůstá Africe, která se stává větší prioritou, především pokud jde o oblast Velkých jezer.²²⁹

Ačkoliv mají jak USA tak EU shodný strategický zájem například v oblasti Středního východu v souvislosti s izraelsko-palestinským konfliktem, jsou jejich zájmy do určité míry odlišné, což je dáno také jejich geografickou polohou. Zájem USA se obrací směrem k Asii a také k Latinské Americe, se kterou Spojené státy sousedí. Naopak Evropská unie spatřuje své geografické priority podél svých hranic na východě, na jihu a také na území Afriky, především díky skutečnosti, že stabilnější oblasti v její blízkosti přispějí k její větší bezpečnosti. Spojené státy nechávají Evropské unii v těchto oblastech jistým způsobem volné pole působnosti, ačkoliv je u nich patrný nárůst zájmu například o Afriku. Také proto by měla EU získat globální dosah přinejmenším v oblastech svého strategického zájmu, avšak prozatím zůstává stále spíše regionálním hráčem.

3.3.2. Vojenské mise EU

Stanoviska výše zmíněná do jisté míry potvrzují vojenské mise, kterých se evropské státy účastní. První zahraniční operací EU se stala policejní mise European Union Police Mission (EUPM) v Bosně a Hercegovině zahájená v lednu roku 2003 s mandátem do roku 2005, kdy nahradila dosavadní policejní misi OSN. Měla za úkol pomoci místním orgánům vytvořit vlastní policejní složky.²³⁰ Této mise se účastnilo 531 policistů, z nichž 80% poskytly členské státy EU a zbylých 20% třetí země. Tato operace tedy nevyužívala kapacit NATO, resp. USA.²³¹

K prvnímu využití mechanismu Berlin Plus, tedy kapacit NATO, došlo ve vůbec první vojenské operaci EU Concordia v Makedonii (FYROM) v březnu roku 2003. Tato operace převzala úkoly mise NATO Allied Harmony. Operačním velitelstvím se stalo EU – Operation

²²⁷ The National Security Strategy of the United States of America. Washington September 2002, s. 9-10.

²²⁸ The National Security Strategy of the United States of America. Washington September 2002, s. 26-27.

²²⁹ The National Security Strategy of the United States of America. Washington March 2006, s.37.

²³⁰ Závěšický: 2004, s. 33.

²³¹ Grevi, Giovanni, Lynch, Dov, Missiroli, Antonio. ESDP operations.

Headquarters (EU - OHQ) v rámci SHAPE (Supreme Headquarter Allied Powers Europe) a operačním velitelem se stal DSACEUR (Deputy Supreme Allied Commander Europe). Tato operace znamenala jakousi zkoušku strategického partnerství EU a NATO. Účastnilo se jí 357 osob, z nichž 86% tvořily státy EU a zbylých 14% třetí země. V prosinci téhož roku byla Concordia nahrazena policejní misí Proxima.²³²

Další důležitou oblastí zájmu Evropské unie, jak již bylo uvedeno, je africký kontinent. Zde se EU může stát hlavním aktérem, jelikož USA nemají prozatím zásadní zájem v této oblasti. Navíc si evropské země k Africe vybuchovaly kladný vztah již v době kolonizace. V červnu 2003 vyslaly do Demokratické republiky Kongo pod mandátem OSN své jednotky Velká Británie a Francie. Počet vojáků byl zhruba 1.800, z nichž většina byla francouzských.²³³ Operace Artemis neproběhla podle mechanismu Berlin Plus, ale podle principu tzv. vedoucího národa (lead nation). V praxi tento princip znamená, že operace pod vlajkou EU povede jedna či více zemí na bázi svých národních kapacit, což jsou v rámci Evropské unie schopny provést prakticky pouze Velká Británie a Francie.²³⁴ V tomto případě byla vedoucím národem právě Francie. Operace Artemis je specifická tím, že byla první vojenskou operací mimo území Evropy, navíc bez přispění NATO. V září téhož roku převzala operaci opět OSN (United Nations Mission in the Democratic Republic of Congo - MONUC).²³⁵

Přispívání do jednotlivých misí může také indikovat geografické priority. Mise Stabilizačních sil NATO (SFOR) v Bosně a Hercegovině začala roku 1996 a v prosinci roku 2004 byla předána pod velení EU s názvem mise Althea. V roce 1997 bylo součástí SFOR 41.107 vojáků, z čehož 18.504 bylo EU, 14.028 USA a 8.575 ostatních států. EU tedy tvořila 45%, zatímco USA 34 % celkového počtu vojáků. V souvislosti s průběhem stabilizační operace se počet vojáků snižoval na konečných 11.151 v roce 2004 (7.184 EU (64%), 839 USA (7%), 3.128 ostatní). Velký pokles vojáků USA je spojen se začátkem války proti terorismu a zaměřením se na Afghánistán a Irák, kdy z více jak 7.000 vojáků USA v roce 2001 klesl o rok později počet na 2.350. V rámci mise Althea tvořily v roce 2005 vojáci členských zemí EU 87% z celkového počtu 6.688 vojáků.²³⁶

²³² Grevi, Giovanni, Lynch, Dov, Missiroli, Antonio. ESDP operations.

²³³ Grevi, Giovanni, Lynch, Dov, Missiroli, Antonio. ESDP operations.

²³⁴ Pachta, Lukáš. EBOP ve světle transatlantických vztahů. In: Král, Pachta: 2005, s. 95.

²³⁵ Grevi, Giovanni, Lynch, Dov, Missiroli, Antonio. ESDP operations.

²³⁶ Lindstrom: 2005, 40-41.

Konfliktní body euroatlantického vztahu

V červnu 1999 byla zahájena stabilizační mise NATO Kosovo Force (KFOR). Vývoj směřoval opět k snižování celkového počtu přítomných vojáků z počátečních 43.279 na 23.384 v roce 2004. Vojáci EU tvořili roku 2000 63% zatímco vojáci USA 13% celkového počtu. Tyto dvě hodnoty byly v roce 2004 77% u EU a 9% u USA. Největším přispěvatelem v počáteční fázi byla Itálie, která svými 6.400 vojáky překonala i USA s počtem 6.000 zúčastněných.²³⁷

Jako odpověď na útoky 11. září roku 2001 byla zahájena operace Trvalá svoboda (Enduring Freedom - OEF) v Afghánistánu v říjnu 2001. 91% vojáků v této operaci tvořili Američané, členské státy EU asi 6%. Po poražení Talibanu vznikla International Security Assistance Force (ISAF), jejíž první mise začala v lednu 2002. Druhou misi ISAF převzalo Turecko v červnu téhož roku a v srpnu 2003 převzala třetí misi ISAF Severoatlantická aliance jako celek. V jednotkách ISAF tvořily evropské státy 70% zatímco USA pouze 1%. Zde je patrná dělba práce mezi USA a evropskými spojenci odpovídající jejich skutečným schopnostem. OEF byla protiteroristická válečná mise, ve které dominovaly USA, zatímco ISAF jako stabilizační mise byla doménou členských států EU.²³⁸

Operace Irácká svoboda (Iraqi Freedom – OIF) byla primárně americkou akcí, bez mandátu OSN. V lednu 2005 se jí účastnila asi polovina členských států EU, přičemž američtí vojáci tvořili 85% celkového počtu, evropské státy cca 10%. V červnu 2005 byla zahájena unijní mise na podporu právního státu EUJUST LEX. Přesto je účast EU v tomto konfliktu velice zdráhavá.²³⁹

Dalšími operacemi EBOP v letech 2003 až 2005 byly EUJUST THEMIS v Gruzii, což byla první operace EU na podporu právního státu. Evropští experti se účastnili EU Coordination Office for Palestinian Police (EU COOPS) na palestinských územích. Ochranu obyvatel a humanitární pomoc zajišťovala mise AMIS II v Darfuru v Sundánu a v Indonésii proběhla Aceh Monitoring Mission (AMM).²⁴⁰ Do výčtu operací NATO, k potvrzení další geografické priority EU, zbývá probíhající operace Active Endeavour, která má za úkol hlídat oblast Středozemního moře.²⁴¹

²³⁷ Lindstrom: 2005, s. 42.

²³⁸ Lindstrom: 2005, s. 50-51.

²³⁹ Lindstrom: 2005, s. 56.

²⁴⁰ Grevi, Giovanni, Lynch, Dov, Missiroli, Antonio. ESDP operations.

²⁴¹ http://www.nato.int/issues/active_endeavour/index.html (15.4.2007)

4. ŘEŠENÍ KONFLIKTNÍCH BODŮ A MOŽNÁ VÝCHODISKA PRO BUDOUCNOST

Problematika vývoje EBOP je natolik mladá a náchylná ke změnám, že není možné přesně určit, jak se bude euroatlantický vztah vyvíjet dále, nehledě na to, že s příchodem nové administrativy ve Spojených státech se může změnit charakter jejich jednání.²⁴² Ani jednotliví autoři se neshodují v názoru na budoucí vývoj EBOP a jejího vlivu na transatlantické vztahy. Nicméně „nalezení role EU ve vojenské a bezpečnostní oblasti bude jedním z nejvýznamnějších milníků evropské integrace, stejně jako byly jednotný trh, zavedení eura a rozšíření členské základny“.²⁴³

Existují jisté modely budoucí spolupráce mezi Evropskou unií a NATO, resp. USA, které mají každý větší či menší pravděpodobnost naplnění. Ve vojensko-technické oblasti pak lze nalézt konkrétní doporučení, jak překonat velký rozdíl ve vojenských schopnostech na obou stranách Atlantiku.

4.1. BEZPEČNOSTNĚ-POLITICKÁ OBLAST

4.1.1. Modely budoucího vývoje euroatlantického vztahu

Jako základ pro vymezení možných směrů budoucího vývoje transatlantických vztahů použiji model Tomáše Karáska, který představuje ve své stati „Budoucnost transatlantických bezpečnostních vztahů: čtyři scénáře“. Modely spolupráce dělí z hlediska pozice EU a z hlediska pozice NATO. Posílení Evropské unie by přineslo rovné strategické partnerství s USA, přičemž opačná situace, tedy oslabení EU, by znamenala rozpad evropské soudržnosti a spolupráci USA s jednotlivými evropskými státy. Pokud dojde k posílení NATO, výsledkem bude silné a soudržné transatlantické společenství. Oslabení NATO by přineslo model konkurující si Evropy a USA.²⁴⁴ Na základě těchto modelů spolupráce nabízí Karásek čtyři možné scénáře dalšího vývoje transatlantického vztahu.

Prvním z nich je tzv. „Nový Západ“. Jednalo by se o transatlantický vztah dvou rovnocenných aktérů, EU a USA, kteří by nesli společnou odpovědnost za světovou

²⁴² O'Hanlon, Michael. The American way of war – The lessons for Europe. In: Everts, Freedman, Grant, Heisbourg, Keohane, O'Hanlon: 2004, s. 45.

²⁴³ Brimmer, Esther. Conclusion. In: Brimmer: 2002, s. 159.

²⁴⁴ Karásek: 2004, s. 26-27.

bezpečnost.²⁴⁵ NATO by se v tomto prostředí stalo „nástrojem pro řešení globálních problémů společného zájmu“.²⁴⁶ Tento scénář tedy odpovídá modelu posílená EU i posílené NATO. Možnost vývoje tímto směrem je indikována mnoha aspekty, například vytvoření stálých institucí EBOP, stanovení Evropského hlavního cíle²⁴⁷ i rostoucí objemy financí pro obranný rozpočet členských států EU.

Druhou možností budoucího vývoje je tzv. „Globální Aliance“, která znamená posílení NATO na úkor oslabení EU, jejíž „EBOP by nepřekročila rámec Petersbergských misí v blízkém okolí Evropy“.²⁴⁸ NATO by reflektovalo víceméně cíle a zájmy USA. Vzhledem ke stálým obtížím dosáhnout konsensu v otázkách obranné a bezpečnostní politiky a k nedostatkům vojenských schopností evropských států, je dosti reálné, že se cílem stane další vývoj vojenských schopností pouze v rámci NATO.²⁴⁹

Kombinace posílení EU a oslabení NATO by vedla k modelu tzv. „Evropa jako protiváha“, kdy by došlo k naprostému odcizení EU a USA z důvodu rozdílnosti postojů k řešení současných problémů. Spojené státy by jednaly výlučně unilaterálně a EU by se snažila o vyvážení velmocenského postavení USA. „Bezpečnostní a obranná politika by byla maximálně posílena ... NATO by postupně pozbylo smyslu, popřípadě by došlo k jeho evropeizaci.“²⁵⁰ Tato možnost je typická pro francouzskou politiku, a charakterizují ji i spory mezi EU a USA, například o kontrole zbrojení nebo o významu Mezinárodního trestního tribunálu.²⁵¹

Poslední možnou cestou je tzv. „Imperiální Amerika“. Tato situace by nastala v případě oslabení jak NATO, tak EU a přinesla by fragmentaci obou organizací. Jednotlivé členské státy by se více či méně přiklonily k dominantním USA, jejichž jednání by bylo charakterizováno jednostranností či utvářením koalic ochotných. Jednotná EU jako aktér v mezinárodních vztazích by nadále již neexistovala.²⁵²

Z hlediska realistického přístupu jsou v budoucnu jednotlivé scénáře možné pouze za určitých podmínek. Globální Aliance, tedy oslabení EU a zároveň posílení NATO, může nastat, pokud bude i nadále existovat společná vnější hrozba. V okamžiku, kdy tato hrozba

²⁴⁵ Karásek: 2004, s. 27.

²⁴⁶ Karásek: 2004, s. 28.

²⁴⁷ Karásek: 2004, s. 28.

²⁴⁸ Karásek: 2004, s. 29.

²⁴⁹ Karásek: 2004, s. 29.

²⁵⁰ Karásek: 2004, s. 30.

²⁵¹ Karásek: 2004, s. 30.

²⁵² Karásek: 2004, s. 31.

zmizí, evropské zájmy se odliší od amerických a Evropa se stane americkou protiváhou. Imperiální Amerika je podle Karáska nereálná, ačkoliv nyní můžou existovat pochybnosti o tom, do jaké míry je Evropa skutečně jednotným aktérem. Stejně tak není nepravděpodobný koncept Nového Západu, který by předpokládal vyrovnání vojenských kapacit EU a USA a existenci hrozby, které by USA nebyly schopny čelit samostatně, přičemž spolupráce s EU by se stala nutností.²⁵³

K víceméně podobným závěrům dochází Jiří Šedivý. Avšak používá rétoriku modernity a postmodernity v charakteristice EU a USA. Jiří Šedivý nabízí čtyři možná východiska, která by vedla k normalizaci transatlantických vztahů. K posílení EU i NATO a ke stmelení transatlantického společenství, tedy ke Karáskově Novému Západu, by došlo pouze pokud by byl do transatlantické diskuse vnesen třetí aktér jako společný nepřítel. Islámský fundamentalismus tuto roli zatím, dle Šedivého, neplní, jelikož rok 2001 nepřinesl nic jiného než rozkol mezi transatlantickými spojenci. Dalšími možnými východisky jsou postmodernizace Spojených států či modernizace Evropy. V Evropě by tato možnost předpokládala vytvoření suverénního nadstátu, který je však pro nedostatek vůle mezi jednotlivými členskými státy stejně nepravděpodobný, jako postmodernizace USA. Čtvrtá možnost předpokládá Evropu jako homogenního aktéra. Dle Šedivého však Evropané „nepřekročí demarkační čáru mezi pluralistickou integrací a budováním evropského státu/národa“.²⁵⁴

Stanley Sloan uvádí podobné alternativy do budoucna, tedy dominance NATO, resp. USA, přičemž EBOP zůstane s nedostatečnými schopnostmi pro samostatnou akci marginální. Pokud by však naopak Evropská unie získala základní odpovědnost za bezpečnost v Evropě, Severoatlantická aliance by jako vojenská organizace ztratila svou důležitost. Do jisté míry krajními možnostmi jsou fragmentace či integrace evropského bezpečnostního systému. V prvním případě by došlo k rozkladu všech organizací díky ztrátě politické podpory, druhý případ naopak počítá s úplnou spoluprací všech základních elementů světového bezpečnostního systému.²⁵⁵

Vzhledem ke konfliktním bodům transatlantického vztahu v oblasti bezpečnostní a obranné politiky, které jsem charakterizovala v předchozí části své práce, uvedu nyní

²⁵³ Karásek: 2004, s. 33.

²⁵⁴ Šedivý: 2002, s. 20.

²⁵⁵ Sloan: 2003, s. 207-209.

argumenty pro větší emancipaci Evropské unie, argumenty pro posílení NATO, včetně otázky, do jaké míry by byly tyto scénáře reálné.

4.1.2. Posílení EU/EBOP

V situaci posílení EBOP by Evropská unie do jisté míry vyvážila postavení USA na mezinárodní scéně a rozšířila by své schopnosti v bezpečnostní a obranné politice do takové míry, že by v krajním případě NATO ztratilo svůj smysl. K posílení EBOP by vedlo především odlišné bezpečnostně-politické směřování EU a USA popsané v předchozí kapitole.

Důležitost emancipace Evropské unie v oblasti bezpečnosti a obrany zdůrazňuje Javier Solana, když praví, že „bezpečnostní a obranná politika Unie již není volba ale nutnost“.²⁵⁶ Tento názor potvrzuje i Jolyon Howorth, který uvádí, že „pokud by EBOP v dnešní době neexistovala, musela by být vytvořena“.²⁵⁷

K posílení role Evropské unie v mezinárodních bezpečnostních vztazích bude potřeba vyřešit veškeré sporné body, především překonání rozdílnosti zájmů jednotlivých členských států a nalezení společného stanoviska, tedy vůle společné zájmy realizovat, zároveň také zlepšení vojenské schopnosti EU. Pouze tak se Evropská unie vymaní z pozice spíše „globálního mluvčího než globálního hráče“²⁵⁸ ve světové diplomacii, jelikož „pouze Unie, která je ekonomicky, politicky a vojensky silná se může stát předním aktérem na mezinárodní scéně“.²⁵⁹ Důležité je tedy nejen vytvoření společné bezpečnostní a obranné politiky, ale zároveň schopnosti dát jí obsah, tedy vojenské prostředky.

Prvním cílem na cestě ke zvýšení evropské prestiže i v bezpečnostních otázkách by mělo být nalezení jednotné politické vůle vytvořit opravdu společnou zahraniční a bezpečnostní politiku a vůle jednat globálně.²⁶⁰ Vojenský potenciál je „prostředek a ne výsledek, nástroj ve službách politiky a ne náhražka politiky samotné“²⁶¹ a „každá armáda je tak silná jako politická vůle, která za ní stojí“.²⁶² K prosazování mezinárodního práva náleží adekvátní prostředky, proto je vytvoření vojenského potenciálu až druhým, avšak neméně

²⁵⁶ Solana, Javier. Preface. In: Gnesotto: 2004, s. 5.

²⁵⁷ Howorth, Jolyon. Why ESDP is Necessary and Beneficial for the Alliance. In: Howorth, Keller: 2003, s. 235.

²⁵⁸ Bonnén: 2003, s. 123.

²⁵⁹ Föhrenbach, Gerd. „Security through Engagement“: The Worldview Underlying ESDP. In: Brimmer: 2002, s. 18.

²⁶⁰ Föhrenbach, Gerd. „Security through Engagement“: The Worldview Underlying ESDP. In: Brimmer: 2002, s. 17.

²⁶¹ Nicole Gnesotto. Introduction ESDP: results and prospects. In: Gnesotto: 2005, s. 31.

²⁶² Karásek: 2003, s. 27.

Řešení konfliktních bodů a možná východiska pro budoucnost

podstatným úkolem Evropské unie.²⁶³ Evropská unie „musí vyvinout vojenské schopnosti, pokud chce být brána vážně nejen Spojenými státy, ale ... i dalšími velmocemi“.²⁶⁴ Avšak není pravidlem, že by vojenská síla zaručovala automaticky politickou moc. „Neplatí, že vojensky silný stát je vždy státem mocným; platí však, že dosáhnout v mezinárodním systému pozice mocného státu není možné bez odpovídající vojenské síly.“²⁶⁵

„Zlepšení evropské schopnosti jednat vojensky, stejně jako řešit civilní krize, poskytne základ pro životaschopné a dlouhodobé transatlantické partnerství ... prospěšné pro globální bezpečnost jako celek.“²⁶⁶ Tato nutnost strategického partnerství s USA je dávana do spojitosti s klesajícím zájmem Spojených států o vojenskou angažovanost v rámci NATO, kdy zaměřují veškerou svou pozornost spíše na své unilaterální akce²⁶⁷ a vítají tedy snahy o větší bezpečnostní odpovědnost Evropské unie nejen na území Evropy ale i ve světě.

Pokud jde o prostředky k dosažení cíle, měla by Evropská unie i nadále zastávat způsoby uvedené v EBS, tedy vést i nadále politiku prevence, protože „prevence je vždy lepší než léčba“.²⁶⁸ Zároveň je nevyhnutelné, aby si EU udržela princip efektivního multilateralismu, jelikož díky svému širokému záběru, kdy se skládá ze spousty různým politik, je sama příkladem multilateralismu.²⁶⁹ Díky tomuto principu a důrazu na mezinárodní právo se evropská zahraniční politika v mezinárodním společenství teší větší důvěry než politika USA. Zároveň výhodou Evropské unie je, že „se do budoucna jeví jako univerzální struktura“,²⁷⁰ na rozdíl od víceméně jednostranně zaměřené Severoatlantické aliance, což odráží jejich prvotní rozdělení na čistě vojenskou a čistě ekonomickou a hospodářskou organizaci. Tato výhoda bude pravděpodobně spatřována především ze strany NEEA, případně neutrálních států, které si uvědomují potřebu zahraniční a bezpečnostní politiky, avšak zapojení do vojenské organizace odporuje jejich politice.

„Existence EBOP je nyní na obou březích Atlantiku vnímána jako nevyhnutelná“²⁷¹, projekt EBOP tedy víceméně akceptují všechny státy EU i USA. Potenciálně negativní postoje k EBOP jsou zdůvodněny přetrvávající neschopností Evropské unie plně nahradit NATO či USA v mezinárodním společenství, především tedy z hlediska bezpečnosti a obrany

²⁶³ Schnabel: 2003, s. 100.

²⁶⁴ Schnabel: 2003, s. 101.

²⁶⁵ Karásek: 2004, s. 23.

²⁶⁶ Brimmer, Esther. Conclusion. In: Brimmer: 2002, s. 164.

²⁶⁷ Howorth, Jolyon. Why ESDP is Necessary and Beneficial for the Alliance. In: Howorth, Keller: 2003, s. 235.

²⁶⁸ Ehrhart: 2002, s. 22.

²⁶⁹ Ehrhart: 2002, s. 19-20.

²⁷⁰ Pachta, Lukáš. EBOP ve světle transatlantických vztahů. In: Král, Pachta: 2005, s. 112.

²⁷¹ Pachta, Lukáš. EBOP ve světle transatlantických vztahů. In: Král, Pachta: 2005, s. 111.

ačkoliv v některých oblastech je schopna USA konkurovat.²⁷² EBOP však v žádném případě nemůže být chápána jako protiváha politiky USA, naopak, obě strany Atlantiku by měly být vzájemně se doplňující, což směřuje především ke schopnosti Evropské unie sdílet odpovědnost za mezinárodní bezpečnost,²⁷³ nikoliv ke schopnosti překonat roli Spojených států. Zároveň by měla být vytvořena jednotná politika vůči USA, což se opět kříží s odlišnými názory jednotlivých členských států. „Integrovat Ameriku jako subjekt SZBP a vytvořit společnou politiku vůči Americe bude v budoucnu jedna z nejdůležitějších výzev pro SZBP: stejně jako USA nemůžou vládnout světu samotné, tak můžou mít evropské národy vliv pouze společně, jakékoliv jsou národní ambice každého z nich.“²⁷⁴

Jistým řešením do budoucna pro posílení zahraniční a bezpečnostní politiky EU ve smyslu překonání rozdílů národních pozic by mohla být tzv. velká trojka, tedy Velká Británie, Francie a Německo, tři vojensky nejvyspělejší země EU, které by konzultovaly otázky bezpečnosti na pravidelných setkáních. Pokud by tyto tři evropské mocnosti s tradičně rozdílnými národními zájmy došly konsensu ohledně evropské obranné politiky, zbylé členské státy by jednodušeji podpořily jejich stanovisko.²⁷⁵ Tím by se do jisté míry pojistila nutnost vyvarovat se jednání, především ze strany Francie a Velké Británie, která Evropu rozdělují.²⁷⁶ Je jisté, že i nadále budou hlavními aktéry při určování cílů a priorit zahraniční politiky EU členské státy, ačkoliv zde bude narůstající ochota jednat na mezinárodní scéně společně.²⁷⁷ Není ovšem nutné, jak by se mylně mohlo zdát, zamezit specifickým národním zájmům evropských států jako takovým. „Není to rozdílnost názorů na formulaci politiky, která je důležitá, ale zda tato rozdílnost může vyústit v efektivní rozhodování v institucích“.²⁷⁸ Důležitá také bude schopnost „konzultovat formulovanou politiku s ostatními partnery“²⁷⁹ a schopnost „přizpůsobit se měnícím se podmínkám, včetně změn v politice klíčových partnerů jako jsou Spojené státy“.²⁸⁰

Nicole Gnesotto rozlišuje osm hlavních vývojových trendů EBOP, které jistým způsobem shrnují nutná opatření ve všech třech oblastech, které má práce zohledňuje:

²⁷² Pachta, Lukáš. EBOP ve světle transatlantických vztahů. In: Král, Pachta: 2005, s. 111.

²⁷³ Bonnén: 2003, s. 82.

²⁷⁴ Nicole Gnesotto. Introduction ESDP: results and prospects. In: Gnesotto: 2005, s. 30.

²⁷⁵ Grant, Charles. Conclusion: the significance of the European defence. In: Everts, Freedman, Grant, Heisbourg, Keohane, O'Hanlon: 2004, s. 66.

²⁷⁶ Grant: 2003, 9-10.

²⁷⁷ Schnabel: 2003, s. 98.

²⁷⁸ Schnabel: 2003, s. 98.

²⁷⁹ Schnabel: 2003, s. 98.

²⁸⁰ Schnabel: 2003, s. 98.

Řešení konfliktních bodů a možná východiska pro budoucnost

- od teorie k praxi, tedy k zahájení vojenských operací pod vedením EU
- od Balkánu k Africe, tedy geografická expanze
- od intervence k ochraně, především zrušením hráze mezi vnější intervencí a vnitřní ochranou v souvislosti se vzestupem terorismu
- od vojenských k průmyslovým kapacitám, tedy spolupráce nejen na posílení vojenského potenciálu, ale i spolupráce ve zbrojním průmyslu
- od jednomyslnosti k pružnosti v rozhodování
- od technické k celkové koherenci, tedy spojení civilních a vojenských aspektů, provázání mezi vnitřní a vnější bezpečností
- od NATO k Americe, nutnost rozlišovat mezi vztahem s USA a NATO v důsledku vzdálení se americké politiky od společné alianční politiky především po událostech 11. září 2001
- od obrany k politice, tedy změna trendu, kdy pokrok v obraně byl daleko větší než pokrok v zahraniční a bezpečnostní politice.²⁸¹

Tento výčet do jisté míry doplňuje Javier Solana, který vymezuje pro budoucnost role EU v mezinárodním systému čtyři rozhodující aspekty. Komplexnost, ve smyslu schopnosti čelit všem možným a především nepředvídatelným hrozbám a situacím vyskytujícím se v dnešním světě, s přikládáním stejné důležitosti všem. Koherence, a to mezi civilním a vojenskými prostředky, mezi diplomacií a obrannou, mezi činností Komise, Rady a jednotlivých členských států, jelikož jak Solana poznamenává „striktní vojenský postup při zvládnutí krizí není v současnosti tak vymezen jak si někteří myslí, postup po-konfliktní stabilizace a rekonstrukce nikdy není tak civilní jako si někteří přejí“.²⁸² Posledními dvěma aspekty jsou rovnováha mezi evropskými institucemi a jednotlivými suverénními členskými státy a fungující transatlantické vztahy, kdy „když jednají společně, Amerika a Unie jsou největší silou pro mezinárodní mír a stabilitu“.²⁸³

Pro lepší rozvoj a větší efektivitu fungování EBOP je potřeba určitých institucionálních změn. Velmi podstatné změny ve prospěch větší integrace evropských států v rámci EBOP přináší Návrh Smlouvy zakládající Ústavu o Evropě přijatý Konventem v roce 2003. Nejenže zavádí funkci ministra zahraničních věcí Unie, který povede společnou zahraniční a bezpečnostní politiku, a převezme funkce Vysokého zmocněnce pro SZBP, ale obsahuje

²⁸¹ Nicole Gnesotto. Introduction ESDP: results and prospects. In: Gnesotto: 2005, s. 13-17.

²⁸² Solana, Javier. Preface. In: Gnesotto: 2004, s. 8.

²⁸³ Solana, Javier. Preface. In: Gnesotto: 2004, s. 9.

závazek vzájemné obrany v případě vojenského napadení členského státu na jeho území, s využitím všech vojenských i jiných prostředků a tzv. klauzuli solidarity, která obsahuje závazek civilní či vojenské pomoci v případě teroristického útoku a přírodní nebo člověkem způsobené pohromy.²⁸⁴ Řešení problému neefektivit rotace předsednictví vzhledem k celkovému počtu dvaceti sedmi členských států navrhuje Esther Brimmer prostřednictvím efektivnějšího systému skupinového předsednictví, rozděleného podle jednotlivých regionů.²⁸⁵ Toto řešení však má své nedostatky, především například ve vztahu k malým a velkým státům a jejich větších či menších obav z omezení svého vlivu. Prebend Bonnén proto navrhuje, aby se skupinové předsednictví týkalo pouze malých států.²⁸⁶

Jistá řešení by měla být nalezena v případě pozice Evropské komise, která svými instrumenty spadá pod první pilíř EU, je tedy postavena na nadnárodním principu. Avšak vzhledem k tomu, že má pro SZBP k dispozici mnoho civilních prostředků, včetně větších finančních zdrojů oproti rozpočtu SZBP, navrhuje Hans-Georg Ehrhart řešení situace spojením mezivládního druhého pilíře s prvním pilířem a nebo naopak přenesení zodpovědnosti na jednotlivé členské státy.²⁸⁷

Přes všechny tyto pozitivní impulsy pro větší emancipaci EU a získání postu světového aktéra v bezpečnostní a obranné politice se s největší pravděpodobností „zásadní realita – že USA obsadily hlavní a nedotknutelnou pozici v mezinárodní politice – v dohledné době nezmění“.²⁸⁸ Americká politika vůči EBOP zůstane i nadále spíše konfliktní a zároveň lze očekávat, že „pokud se EBOP stane evropskou platformou pro kritiku americké světové role, pravděpodobně to bude znamenat začátek konce transatlantického vztahu“.²⁸⁹ Zároveň není možné v nejbližší době předpokládat plnou politickou integraci Evropské unie.²⁹⁰

4.1.3. Posílení NATO

Posílení NATO nastane v okamžiku, kdy se EBOP nebude dále rozvíjet. Pokud budeme uvažovat vojenskou sféru, zůstalo by u dělby práce mezi Evropou a USA ve smyslu schopnosti evropských ozbrojených sil vést pouze mise v rámci Petersbergských úkolů.

²⁸⁴ Ortega, Martin. Beyond Petersberg: missions for the EU military forces. In: Gnesotto: 2004, s. 78-82. Návrh Smlouvy zakládající Ústavu pro Evropu, čl. I-27, I-40 (7), I-42.

²⁸⁵ Brimmer, Esther. Conclusion. In: Brimmer: 2002, s. 162.

²⁸⁶ Bonnén: 2003, s. 144-145.

²⁸⁷ Ehrhart: 2002, s. 47-48.

²⁸⁸ Sloan: 2003, s. 202.

²⁸⁹ Sloan: 2003, s. 205.

²⁹⁰ Sloan: 2003, s. 206.

Důvodem pro tento scénář by bylo nenalezení společné evropské vůle k posílení její vojenské role, tedy společné obranné politiky, při zachování důrazu na NATO jako garanta evropské bezpečnosti. USA by zůstaly hlavním aktérem v rámci Severoatlantické aliance ve smyslu udávání směru. Ačkoliv byla schválena Evropská bezpečnostní strategie, stále je v obranné oblasti velice patrný důraz na národní suverenitu jednotlivých členských států EU, nehledě na to, že EBS má prozatím dle mého názoru charakter spíše symbolického dokumentu, než konkrétního závazku, který by měly evropské státy dodržovat. Tento scénář však předpokládá určité uklidnění transatlantického sporu opět ve smyslu politického směřování.

Všeobecným doporučením objevujícím se v různé podobě u většiny autorů je alespoň částečné opuštění americké politiky unilateralismu, přičemž by USA měly více spolupracovat se spojenci, jinak pro ně bude vzhledem k existujícím protiamerickým náladám čím dál tím obtížnější utvořit jimi prosazované koalice ochotných, které jsou v rámci konceptu multilateralismu víceméně nepřijatelné. Zároveň by Spojené státy měly klást větší důraz na diplomacii jako prostředku k řešení sporů.²⁹¹

Velkým zastáncem transatlantického partnerství včetně fungující Severoatlantické aliance je Henry Kissinger, který uvádí, že „bez Spojených států bude Evropa jen výběžkem ve tvaru poloostrova, nebo dokonce rukojmím Eurasie, bude vtahována do víru jejich konfliktů a stane se hlavním cílem radikálních a revolučních konfliktů, které zuří v tolika přilehlých oblastech“.²⁹² Kissinger upozorňuje, že v rámci budování autonomní zahraniční a bezpečnostní politiky EU není možné Spojené státy zcela ignorovat. „Ti, kdo hledají identitu prostřednictvím střetu s Amerikou, si nesmějí namlouvat, že Spojené státy zůstanou trvale pasivní, když bude jejich politika z principu odmítána.“²⁹³ Indicie potvrzující toto možné budoucí americké jednání nalezneme v obou bezpečnostních strategiích Spojených států. Ironicky by však touto protiamerickou politikou nedošlo k ničemu zásadnějšimu než k oslabení evropské integrace, jelikož „někteří klíčoví členové Evropské unie by nakonec museli odmítnout rizika plynoucí z rostoucího odcizení od Spojených států“.²⁹⁴ Z těchto Kissingerových stanovisek vyplývá, že by se Evropská unie měla stát aktivnějším účastníkem a získat tak svůj větší vliv na mezinárodní scéně, avšak ne za cenu vytvoření opozice vůči Spojeným státům. Předpokladem k celkovému urovnání transatlantického vztahu bez

²⁹¹ Grant: 2003, s. 1-3.

²⁹² Kissinger: 2002, s. 41.

²⁹³ Kissinger: 2002, s. 43.

²⁹⁴ Kissinger: 2002, s. 43.

podstoupení všech těchto rizik by mělo být, že „obě strany Atlantiku budou ochotny přizpůsobit své krátkodobé zájmy dlouhodobým potřebám širší vize“.²⁹⁵ Kissinger si nicméně uvědomuje, že „čím více bude Evropská unie získávat společnou identitu, tím nevyhnutelněji se bude měnit současná podoba atlantických vztahů“.²⁹⁶

Robert E. Hunter do jisté míry shrnuje praktické kroky k posílení transatlantického vztahu. I nadále by mělo platit, že se Evropská unie bude vojensky angažovat pouze v takových operacích, na kterých NATO jako celek nebude mít zájem, je nutno sdílet bezpečnostní rizika, tedy zabránit dělbě práce mezi EU a NATO, která víceméně zatím takto funguje. Je nutno spolupracovat na zbrojním průmyslu, aby se předcházelo zbytečným duplikacím vojenských prostředků. Samozřejmostí je potřeba dosažení součinnost modernizovaných vojenských sil a spolupráce v plánování. Spolupráce mezi EU a NATO musí pokračovat i na bázi institucionální.²⁹⁷ Vývoj vojenských schopností EU zároveň posílí i NATO, proto by měly Spojené státy podporovat vývoj EBOP, resp. jejich vojenských prostředků.

Proti dalšímu rozvoji EBOP se staví například Bořek Lizec. Svůj postoj zdůvodňuje tím, že NATO je fungující vojenskou organizací a není nutné, aby si Evropská unie vytvořila vlastní společnou obranu, která by Severoatlantickou aliancí jen oslabil. Výhodu snahy evropských zemí zvýšit své vojenské schopnosti shledává ve smyslu posílení evropského pilíře v rámci NATO.²⁹⁸ Aby neoslabovala NATO, měla by Evropská unie klást důraz na posilování nevojenských prostředků řešení krizí, přestože se objevují i negativní reakce na nespravedlivou dělbu práce mezi Evropou a USA.²⁹⁹

Otázka sdílení rizik mezi NATO, resp. USA, a EU je do jisté míry velice sporná. Názory se velice různí. Někteří autoři se vyjadřují pro potřebu rovnoměrného rozdělení rizik, tedy aby se EU i USA účastnily akcí se stejnou mírou nebezpečí. Jiní autoři naopak spatřují výhodu v dělbě práce mezi EU a NATO, kdy by i nadále platilo již v předchozí kapitole zmíněné pravidlo, že Spojené státy zajistí bojové operace a Evropa se postará o po-konfliktní stabilizaci regionu. To koresponduje s vysoce kvalitními civilními prostředky zvládnání krizí, které má Evropská unie, na rozdíl od NATO k dispozici. Dělbá práce by tedy v tomto smyslu probíhala na bázi doplnění aliančních nedostatků. První varianta, tedy sdílení rizik, je spíše

²⁹⁵ Kissinger: 2002, s. 66.

²⁹⁶ Kissinger: 2002, s. 44.

²⁹⁷ Hunter: 2002, s. 149-158.

²⁹⁸ Lizec: 2003.

²⁹⁹ Lizec: 2003.

argumentem pro posílení role EU v bezpečnostní a obranné sféře, zatímco druhá varianta, dělba práce, je scénář pro posílení NATO jako největší vojenské organizace v moderních dějinách.

Význam transatlantické spolupráce je a i nadále bude v dnešním bezpečnostním prostředí podstatný, proto je v zájmu obou stran Atlantiku vytvořit vzájemný fungující vztah. „USA a Evropa zastávají stejné základní hodnoty a podporují mír, prosperitu a svobodu ve světě. Obě strany by tedy měly chránit a bránit své zájmy společně.“³⁰⁰ EU a USA by měly najít společné stanovisko k největším problémům, se kterými se v dnešní době setkávají. A dosáhnout společného přístupu k aspektům, které je v jejich bezpečnostních strategiích odlišují.³⁰¹ To předpokládá vzájemnou toleranci a respekt a navázání užší spolupráce. Na tuto cestu posíleného transatlantického vztahu však USA s největší pravděpodobností nepřistoupí pokud se EU nestane silnějším mezinárodním aktérem ve smyslu globálního pohledu na svět.³⁰²

4.2. VOJENSKO-TECHNICKÁ OBLAST

4.2.1. Dělba práce nebo sdílení rizik?

První sporný bod, který by měl být vyřešen, se týká schopností a využití evropských vojenských sil. Jak je častokrát zdůrazňováno k vyřešení dnešních nových hrozeb je potřeba spojení vojenských a civilních prostředků zvládnání krizí. Zatímco první sféra je výsadou Spojených států, druhá sféra je trumfem pro Evropskou unii. Z tohoto důvodu by měla v této oblasti fungovat úzká spolupráce mezi oběma aktéry. Spojené státy by vedly první fázi operace, zatímco evropské země by zajišťovaly následnou stabilizaci regionu.³⁰³ Tento scénář rozhodně není novinkou, jak ukázaly některé vojenské mise, především na území bývalé Jugoslávie.

Proti této dělbě práce existují argumenty s odůvodněním, že by neměly při vzájemné spolupráci veškerá bezpečnostní rizika podstupovat pouze Spojené státy, viz výše zmíněné. Proto by se Evropská unie měla podílet na uskutečňování operací vyšší intenzity. Toto však nenastane pokud smysl evropských vojenských jednotek zůstane pouze u plnění

³⁰⁰ Föhrenbach, Gerd. „Security through Engagement“: The Worldview Underlying ESDP. In: Brimmer: 2002, s. 18.

³⁰¹ Grant: 2003, s. 7-8.

³⁰² Grant, Charles. Conclusion: The significance of the European defence. In: Everts, Freedman, Grant, Heisbourg, Keohane, O'Hanlon: 2004, s. 56-58.

³⁰³ Lindstrom: 2005, s. 19.

Petersbergských úkolů. V tomto případě bude nerovnováha v transatlantických vztazích trvalá.³⁰⁴

Tyto protiargumenty také víceméně vedou k celkovému oslabení schopností NATO. Pokud totiž budeme předpokládat, že se Severoatlantická aliance v budoucnu nechystá posílit své civilní kapacity, tedy nasazování a výcvik policie, podpory rozvoje občanské společnosti či podporu ekonomického rozvoje, je spolupráce s EU na bázi civilní podpory operací pod vedením NATO více než nutná. Tím by byl podpořen lepší dialog mezi EU a USA v oblasti obrany, který by nijak nepoškozoval ani jednu stranu, ani by neohrožoval existenci NATO.³⁰⁵

William Hopkinson uvádí důvod, proč by naopak měly být posilovány evropské vojenské schopnosti, který se týká působnosti USA v rámci NATO. Spojené státy jako hlavní přispěvatel vojenských kapacit do NATO „jsou zdrojem jeho síly i slabosti“.³⁰⁶ Vzhledem ke svým vojenským kapacitám jsou USA zdrojem síly, avšak v okamžiku neangažovanosti USA nejsou ostatní členské země schopny zajistit plnou funkčnost NATO, resp. vojensky zajistit průběh operace.³⁰⁷ Zde je spatřována jejich slabost. Tento argument mluví jasně pro posílení Evropské unie ve schopnosti operovat i bez prostředků NATO, resp. USA.³⁰⁸ V tomto ohledu je ovšem důležité připomenout, že Evropská unie od počátku vzniku EBOP zdůrazňovala, že jejím cílem není vytvořit evropskou armádu, nehledě na míru požadovaného vyrovnání se Spojeným státem, pouze vytvořit kapacity pro samostatnou akci, při které by nebyla Evropská unie závislá na USA. Rozhodně se tedy nejedná o oslabení Severoatlantické aliance jako garanta evropské bezpečnosti. Nicméně většina autorů se shoduje, že „evropské státy by měly spíše vyvinout armády, které by doplňovaly americké vojenské síly, než je kopírovat“.³⁰⁹

Dle Stanley Sloana zůstává vzhledem ke vztahu EBOP a NATO klíčovou otázkou zda a do jaké míry budou evropské vojenské jednotky schopny převzít vojenskou odpovědnost od NATO, resp. od USA, především tedy operace vysoké intenzity, které by vedly ke spravedlivému rozdělení bezpečnostních úkolů a tak k urovnání transatlantických vztahů, avšak pro které zatím EU nemá dostatečné vojenské prostředky ani politickou vůli.³¹⁰

³⁰⁴ Yost, David S. The U:S: - European Capabilities Gap and the Prospects for ESDP. In: Howorth, Keeler: 2003, s. 100.

³⁰⁵ Dobbins: 2005.

³⁰⁶ Hopkinson: 2004, s. 10.

³⁰⁷ Hopkinson: 2004, s. 10-11.

³⁰⁸ Hopkinson: 2004, s. 15, 31.

³⁰⁹ Freedman, Lawrence. Can the EU develop an effective military doctrine? In: Everts, Freedman, Grant, Heisbourg, Keohane, O'Hanlon: 2004, s. 24.

³¹⁰ Sloan: 2003, s. 181.

Jak se shoduje většina autorů, v nejbližší budoucnosti Evropská unie rozhodně nebude schopna vést svou obrannou politiku bez přispění NATO, resp. USA. Severoatlantická aliance se díky své schopnosti rozmísťovat velké množství ozbrojených sil kdekoliv na světě, samozřejmě za přispění USA, lépe hodí pro náročnější mise, avšak chybí mu již zmíněné civilní kapacity, které jsou výsadou Evropské unie. Proto při řešení krize, resp. při stabilizačních misích má „EU přinejmenším stejně tolik co nabízí NATO, jako NATO má co nabízet Evropské unii“.³¹¹

Většina autorů se však více či méně shoduje, že NATO by mělo i nadále být hlavním aktérem v bezpečnostní oblasti v rámci transatlantických vztahů.³¹² Důraz při vytváření evropských sil byl dlouhou dobu kladen především na jejich nezávislost spíše než na zvyšování jejich vojenských schopností, „v praxi nejsou evropské síly ani tak nezávislé, jako spíš určené k symbolickým účelům, jakými jsou mírové operace anebo zvláštní operace s nízkými riziky. Nezávislá evropská síla bude téměř za všech předvídatelných okolností muset být koordinována s NATO“.³¹³

4.2.2. Zvýšení výdajů na obranu a spolupráce ve zbrojním průmyslu

Vzhledem k tomu, že Petersbergké úkoly, pro které jsou evropské síly vyčleněny, se netýkají v žádném případě národní obrany, naopak jde o dobrovolné intervence, nepociťují jednotlivé členské státy nutnost výrazně zvyšovat obranné rozpočty.³¹⁴ Nehledě na to, že ani jednotlivé hrozby nevnímají evropské země tak intenzivně jako Spojené státy, které se dle své bezpečnostní strategie považují za stát ve válce. Proto neexistují akutní důvody pro zvýšení výdajů na obranu.³¹⁵

Důležité je, aby bylo rozhodnuto, pro jaké účely budou jednotlivé vojenské síly použity a tomu byl přizpůsoben jejich vývoj, aby nedocházelo k duplikacím, či neefektivním výdajům.³¹⁶ Vývoj evropských ozbrojených sil se neobejde bez rozsáhlých investic do obranného sektoru, ovšem financování musí probíhat efektivně s přispěním k transformaci národních armád a ne finančními injekcemi do zastaralých vybavení. Jen tak zvýší evropské

³¹¹ Dobbins: 2005.

³¹² Kissinger: 2002, s. 66.

³¹³ Kissinger: 2002, s. 48.

³¹⁴ Yost, David S. The U:S: - European Capabilities Gap and the Prospects for ESDP. In: Howorth, Keeler: 2003, s. 101.

³¹⁵ Yost, David S. The U:S: - European Capabilities Gap and the Prospects for ESDP. In: Howorth, Keeler: 2003, s. 102.

³¹⁶ Hunter: 2002, s. 157.

vojenské síly své schopnosti a budou moci reagovat na nové hrozby a výzvy uvedené v Evropské bezpečnostní strategii.³¹⁷ Všeobecným problémem evropských obranných rozpočtů tedy není nedostatek finančních zdrojů, ale neefektivita jejich využití.

Problematikou vhodnosti a efektivity jednotlivých typů ozbrojených sil se podrobněji zabývá John L. Clarke. Aktivní konvenční těžké pozemní síly (Active conventional heavy ground forces), které jsou hlavními obrannými silami většiny evropských zemí ještě jako pozůstatek studené války, jsou v novém bezpečnostním prostředí méně účinné a tedy nevhodné k použití. Investice do těchto těžkých sil a jejich udržování vůbec jsou proto neefektivní. Naopak nejvšestrannější typ obranných sil vhodný téměř pro každou misi jsou aktivní konvenční lehké pozemní síly (Active conventional light ground forces) a síly pro zvláštní operace (Special operations forces), které jsou menší a vhodné především pro protiteroristické akce. Stejně tak všestranné jsou i polovojenské policejní síly (Paramilitary police forces), které jsou velmi flexibilní a v evropských zemích již běžné.³¹⁸ Tyto tři typy jsou tedy v dnešním bezpečnostním prostředí, kdy došlo ke snížení hrozeb národní suverenity, nejdůležitější a dle Clarka je nutno se v budoucnu zaměřit právě na jejich vybudování, podporu či modernizaci. Výsledkem poté bude větší pohotovost, připravenost a zároveň možnost redukce výdajů na obranu, vzhledem k jejich menším finančním potřebám, než je u těžkých pozemních sil.³¹⁹

Ustavení společného evropského zbrojního průmyslu je nutnou cestou k řešení daných těžkostí spojených s neefektivitou financování či jednoduše s vojensko-technickými nedostatky evropských vojenských sil, k likvidaci nadbytečné produkce a celkové restrukturalizaci zbrojního sektoru.³²⁰ To povede především k menší závislosti na USA.

Plná realizace společného evropského zbrojního průmyslu znamená především spojení zbrojních společností jednotlivých evropských států. Roku 1999 se sloučily německá společnost Daimler-Chrysler Aerospace AG Mnichov (DASA) s francouzskou společností Aerospace Matra Paříž a následně se španělskou Construcciones Aeronáuticas S.A. Madrid (CASA), čímž vzniklo největší evropské zbrojní uskupení European Aeronautic Defence and Space (EADS), které je zároveň díky svému obratu třetí největší leteckou, obrannou a kosmickou společností na světě. Britská společnost British Aerospace Systems (BAe

³¹⁷ Clarke: 2005, s. 5.

³¹⁸ Clarke: 2005: s. 29-44.

³¹⁹ Clarke: 2005, s. 45.

³²⁰ Fučík, Josef. Proměnlivé perspektivy evropského zbrojního průmyslu. In: Khol, a kol.: 2002, s. 168.

Systems) se stala třetí největší zbrojní společností ve světě, proto neměla zájem na začlenění do EADS.³²¹ V dubnu roku 2002 byla prodána španělská státní společnost vyrábějící obrněná vozidla Blindados Santa Barbara Madrid americké General Dynamics Corp., Falls Church, Va., což otevřelo otázku transatlantické zbrojní spolupráce a celkové dominance USA ve zbrojním sektoru.³²² Na Barcelonském zasedání Evropské rady 17. března 2002 byl schválen projekt Evropského satelitního systému Galileo, který by měl v budoucnu vymanit Evropu ze závislosti na americkém globálním navigačním systému GPS.³²³

Společným přičiněním Francie a Německa vzniká bojová helikoptéra Tiger, která je adekvátní k americké helikoptěře Apache. Dále vzniká britsko-italské vojenské letadlo Merlin 101, projekt Eurocopter EH 90 či transportní letadlo A400M. Největším evropským obranným projektem je stíhací letoun Eurofighter, na němž se podílí Velká Británie, Německo, Itálie a Španělsko.³²⁴ Toto jsou projekty, které již mohou konkurovat svým americkým protějškům.³²⁵

Evropský zbrojní průmysl se vyvíjí velmi dobře. Zároveň jsou některé zbraňové systémy účinnější a schopnější než jejich americké protějšky, jako třeba raketa vzduch-vzduch Meteor či francouzsko-britská raketa země-vzduch Storm Shadow, která je přesnější než americká Tomahawk. Avšak vzhledem k evropskému postoji vůči použití síly je těžké si představit, v jakém případě by je měla Evropa použít.³²⁶

4.3. GEOGRAFICKÉ PRIORITY

Jak ukázal výčet misí zmíněný již ve třetí kapitole této práce, existuje několik geostrategických regionů EU. Evropská unie na účasti v misích dokázala svou schopnost převzít určitou odpovědnost, ačkoliv jisté nedostatky, se kterými se EU musí vypořádat, zůstaly i nadále. Jde především o nerovnoměrné rozdělení vojenských kapacit mezi jednotlivými státy EU, kdy i nadále zůstává závislost na vedení a přispění několika vojensky vyspělých zemí, především Velké Británie a Francie. Zároveň Evropská unie hojně využívala

³²¹ Bonnén: 2003, s. 128-130.

³²² Fučík, Josef. Proměnlivé perspektivy evropského zbrojního průmyslu. In: Khol, a kol.: 2002, s. 173.

³²³ Bonnén: 2003, s. 128-130.

³²⁴ Bonnén: 2003, s. 127.

³²⁵ Pachta, Lukáš. EBOP ve světle transatlantických vztahů. In: Král, Pachta: 2005, s. 98.

³²⁶ Grant, Charles. Conclusion: The significance of European Defence. In: Everts, Freedman, Grant, Heisbourg, Keohane, O'Hanlon: 2004, s. 62.

příspěvky třetích států.³²⁷ To samozřejmě napomáhá zlepšení vztahů a přispívá celkové světové bezpečnosti, avšak dokládá to stále nedostatky EU ve vojenských schopnostech.

Vymezení geografických priorit Evropské unie a její konkrétní činnost by se neměly křížit se zájmy ostatních mezinárodních aktérů, především Spojených států či Ruska, pokud chce EU efektivně realizovat svou bezpečnostní a obrannou politiku. Prioritní oblastí Evropské unie se stala Afrika, která disponuje výrazným ekonomickým potenciálem a Evropa zde má své historické vazby. Dalšími prioritními oblastmi byly určeny oblasti v okolí hranic Evropské unie, především konfliktní oblast bývalé Jugoslávie. V ostatních oblastech evropského zájmu může dojít ke střetu evropské politiky se zájmy ostatních aktérů, v takovém případě je nutno najít cestu spolupráce. Nejlépe to dokládá oblast Blízkého a Středního východu, Střední Asie a Kaspická oblast, což jsou oblasti zájmů jak EU tak USA.³²⁸

Odlišné geografické zájmy zároveň posilují postavení Evropské unie v mezinárodních vztazích především z hlediska dělby práce mezi EU a USA. Evropská unie může dokázat své schopnosti pokud se angažuje v regionu, ve kterém mají USA minimální či žádný zájem. Vzhledem k tomu, že je Evropská unie lépe vybavená pro civilní operace, může své schopnosti dokázat nejlépe právě v oblasti střední Afriky.³²⁹

Nakonec je důležité podotknout, že Petersbergské úkoly nejsou geograficky vymezené, záleží tedy čistě na Evropské unii, v jakých oblastech se bude chtít a bude mít možnost, resp. schopnost, se angažovat.³³⁰

³²⁷ Grevi, Giovanni, Lynch, Dov, Missiroli, Antonio. ESDP operations.

³²⁸ Závěšický: 2004, s. 34.

³²⁹ Hopkinson: 2004, s. 5.

³³⁰ Yost, David S. The U:S: - European Capabilities Gap and the Prospects for ESDP. In: Howorth, Keeler: 2003, s. 96.

5. ZÁVĚR

Vzájemné vztahy Evropské unie a NATO prochází neustálým vývojem. Severoatlantická aliance jako čistě vojenská organizace byla vždy považována za hlavního garanta evropské bezpečnosti, avšak toto její monopolní postavení bylo narušeno vytvořením Evropské bezpečnostní a obranné politiky (EBOP), která si klade za cíl posílit roli EU v mezinárodních bezpečnostních vztazích.

Významný podnět k formování EBOP dal francouzsko-britský summit v Saint-Malo roku 1998, jehož závěry byly následně schváleny a konkretizovány na zasedání Evropské rady v Kolíně nad Rýnem v roce 1999. V prosinci téhož roku vznikl Evropský základní cíl (European Headline Goal), který vytvořil rámec pro vznik Evropských sil rychlé reakce (ERRF) jako prvního konkrétního vyjádření EBOP. Charakteristickým rysem EBOP je konflikt mezi prosazováním národní suverenity a potřebou těsnější integrace jednotlivých členských států.

Na rozdíl od Severoatlantické aliance, která je čistě vojenskou organizací sloužící ke kolektivní obraně svých členských států, fungovala Evropská unie výhradně na bázi ekonomické a hospodářské integrace. Teprve vytvořením a postupným vývojem EBOP dostává Evropská unie rovněž vojenský charakter.

Viceméně klidné vztahy mezi Evropskou unií a NATO, resp. USA, byly narušeny útoky 11. září 2001 a následným vzestupem terorismu. Ten podnítil sled událostí vedoucích, dle některých autorů, k největšímu rozkolu transatlantických vztahů od konce studené války. Zatímco Evropská unie svou úlohu v bezpečnostních vztazích posilovala, role NATO díky unilaterálnímu jednání Spojených států do jisté míry upadala.

Z institucionálního hlediska je možné v obou organizacích nalézt do jisté míry analogické struktury, nicméně efektivita a rozvinutost institucí Severoatlantické aliance jako obranné organizace s dlouhodobou tradicí je oproti Evropské unií především v procesech rozhodování výraznější. Důležitým mezníkem ve vývoji vzájemných vztahů obou organizací se stala Deklarace EU-NATO o Evropské bezpečnostní a obranné politice z prosince roku 2002, která definovala spolupráci při řešení krizí a prevenci konfliktů. Tato deklarace sloužila jako základ pro vytvoření mechanismu Berlin Plus, tedy rámce pro využití vojenských a plánovacích kapacit NATO Evropskou unií v operacích na zvládnutí krizí pod evropským vedením, v nichž se NATO jako celek neúčastní.

V porovnání rozsahu obranných složek a případné schopnosti nasazení je v současné době garantem bezpečnosti organizace NATO především díky významnému členu, jímž jsou

Spojené státy americké, které lze označit za vojenskou supervelmoc. Obranné a bezpečnostní složky EU jsou aktuálně orientovány díky svým technickým možnostem především na stabilizační misi. Tento nepoměr sil v ozbrojených složkách EU a USA určuje do jisté míry rozdíly v přístupu k jednání v mezinárodním systému. Evropská unie klade důraz na diplomatické řešení konfliktních situací v rámci systému tzv. efektivního multilateralismu, který se opírá o existenci mezinárodních organizací v čele s OSN. Naproti tomu Spojené státy americké volí stále častěji variantu preemptivního použití síly jako prostředku svého unilaterálního jednání. Rozdíly v potenciálu ozbrojených složek jsou značné také mezi jednotlivými členskými státy v rámci obou organizací. Z evropských členů jsou v současné době schopné samostatně se účastnit ozbrojeného konfliktu víceméně pouze Velká Británie a Francie. Rozsah vojenských složek samozřejmě úzce souvisí s ekonomickou situací a výší rozpočtu přidělené obrannému sektoru jednotlivých států, kde USA vévodí všem členským zemím obou organizací.

Jaký bude další budoucí vývoj vzájemných vztahů EU a NATO? Zůstane i nadále Severoatlantická aliance hlavním garantem bezpečnosti v Evropě nebo bude v této úloze zastoupena Evropskou unií? Dle existujících teorií mohou nastat čtyři možné scénáře.

První scénář vychází z postupného posílení obou organizací na poli bezpečnosti do takové míry, že se stanou Evropská unie a USA rovnocennými partnery a budou nést společnou odpovědnost za bezpečnost. Některé indicie připouští tento možný vývoj, například vytvoření stálých institucí EBOP, stanovení Evropského základního cíle a rostoucí objemy financí pro obranný rozpočet členských států EU.

Druhou variantou je posílení NATO jako primární bezpečnostní organizace na úkor oslabení EU a její obranné politiky vzhledem k nedostatkům vojenských potenciálů evropských států. Severoatlantická aliance by reflektovala primárně zájmy USA. Tento scénář může nastat, pokud bude existovat společná vnější hrozba v transatlantickém prostředí.

Opačná situace k předchozímu scénáři by znamenala posílení Evropské unie včetně její bezpečnostní a obranné politiky na úkor oslabení NATO, což by mohlo mít s ohledem na rozdílné postoje obou organizací za následek výhradní unilaterální jednání USA, kterému by EU byla protipólem.

Poslední variantou je možné oslabení EU i NATO. V tom případě se nabízí možnost Spojených států amerických jako dominantní bezpečnostní velmoci, k jejíž mezinárodní politice by se některé evropské státy více či méně klonily. Tato varianta je však vzhledem k současnému postavení Evropské unie jako důležitého aktéra mezinárodních vztahů málo pravděpodobná.

Závěr

Význam NATO však zatím zůstává i nadále, především z důvodu nedostatku evropského vojenského potenciálu. Evropská unie je prozatím z vojenského hlediska stále na NATO a jeho plánovacích a vojenských kapacitách závislá, ačkoliv existují zřetelné snahy o posílení evropských ozbrojených složek v rámci EBOP. Evropské vojenské a bezpečnostní složky v mezinárodních stabilizačních misích budou i nadále plnit podstatnou roli, především ve smyslu doplnění vojenského a civilního potenciálu Severoatlantické aliance.

6. LITERATURA

6.1. MONOGRAFICKÁ - NEPERIODICKÁ LITERATURA

Bonnén, Preben (2003) *Towards a Common European Security and Defence Policy: The Ways and Means of Making it a Reality*. Münster: LIT Verlag 2003

Brimmer, Esther (2002) *The EU's Search for a Strategic Role: ESDP and Its Implications for Transatlantic Relations*. Washington: Hopkins University 2002

Clarke, John L. (2005) *What Roles and Missions for Europe's Military and Security Forces in the 21st Century?* Garmisch-Partenkirchen: George C. Marshall European Center for Security Studies 2005

Everts, Steven, Freedman, Lawrence, Grant, Charles, Heisbourg, Francois, Keohane, Daniel, O'Hanlon, Michael (2004) *A European Way of War*. London: Centre for European Reform 2004

Gnesotto, Nicole, ed. (2004) *EU Security and Defence Policy: The first five years (1999-2004)*. Paris: EU Institute for Security Studies 2004
<http://www.iss-eu.org/books/5esdpen.pdf> (9.10.2006)

Grant, Charles (2003) *Transatlantic Rift: How to Bring the Two Sides Together*. London: Centre for European Reform 2003

Had, Miloslav, Pikna, Bohumil (2001) *Druhý a třetí pilíř Evropské unie*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, Ministerstvo zahraničních věcí České republiky 2001

Howorth, Jolyon, Keeler, John T. S., ed. (2003) *Defending Europe: The EU, NATO and the Quest for European Autonomy*. New York – Houndmills: Palgrave Macmillan, 2003

Hunter, Robert E. (2002) *The European Security and Defence Policy: NATO's Companion or Competitor?* Santa Monica: RAND 2002

Kagan, Robert (2003) *Labyrint síly a ráj slabosti: Amerika, Evropa a nový řád světa*. Praha: Lidové noviny 2003

Khol, Radek, a kol. (2002) Evropská bezpečnostní a obranná politika: národní perspektivy. Praha: Ústav mezinárodních vztahů 2002

Kissinger, Henry (2002) Potřebuje Amerika zahraniční politiku? Cesta k diplomacii pro 21. století. Praha: BB Art 2002

Král, David, Pachta, Lukáš (2005) Zahraniční politika rozšířené Evropské unie: Témata, výzvy, perspektivy. Praha Institut pro evropskou politiku EUROPEUM 2005

http://www.europeum.org/doc/publications/Politika_Web_Czech.pdf (9.10.2006)

Ort, Alexandr, a kol. (2005) Bezpečnost Evropy a Česká republika. Praha: Professional Publishing 2005

Sloan, Stanley R. (2003) NATO, the European Union, and the Atlantic Community: The Transatlantic Bargain Reconsidered. Lanham: Rowman and Littlefield 2003

6.2. MONOGRAFICKÁ - PERIODICKÁ LITERATURA

Barša, Pavel (2003) Zdroje amerického chování. K diskusi o transatlantické diferenci. Mezinárodní vztahy. 2003, roč. 38, č. 2, s. 5-22

Dobbins, James (2005) NATO's role in nation-building. NATO Review (Online) Summer 2005

<http://www.nato.int/docu/review/2005/issue2/english/art1.html> (8.10.2006)

Ehrhart, Hans-Georg (2002) What Model for CFSP? Chaillot Paper. 2002, No. 22

<http://www.iss-eu.org/chaillot/chai55e.pdf> (22.10.2006)

Frank, Libor, Khol, Radek (2003) Evropské bezpečnostní struktury. Obrana a strategie. 2003, roč. 3, č. 2, s. 17-26

http://www.army.cz/mo/obrana_a_strategie/2-2003cz/frank.pdf (8.10.2006)

Hopkinson, William (2004) Sizing and Shaping European armed Forces. Lessons and Considerations from the Nordic Countries. SIPRI Policy Paper. March 2004, No. 7

http://editors.sipri.se/pubs/PP7_EuropeanArmedForces.pdf (8.3.2007)

Karásek, Tomáš (2004) Budoucnost transatlantických bezpečnostních vztahů: čtyři scénáře. Mezinárodní vztahy. 2004, roč. 39, č. 2, s. 20-35

Karásek, Tomáš (2003) Evropská armáda: realita, projekt, fikce? Mezinárodní politika. 2003, roč. 27, č. 8, s. 25-27

Lindstrom, Gustav (2007) Enter the Battlegroups. Chaillot Paper. 2007, No. 97
<http://www.iss-eu.org/chaillot/chai97.pdf> (23.4.2007)

Lindstrom, Gustav (2005) EU – US Burdensharing: Who Does What? Chaillot Paper. 2005, No. 82
<http://www.iss-eu.org/chaillot/chai82.pdf> (22.10.2006)

Lizec, Bořek (2003) Dilema vztahu Evropské unie a NATO. Kam by měla a neměla směřovat Evropská bezpečnostní a obranná politika. Integrace (Online). 2003
<http://www.integrace.cz/integrace/clanek.asp?id=631> (18.10.2006)

Schnabel, Rockwell A. (2003) U.S. Views on the EU Common Foreign and Security Policy. Watson Institute Journal. 2003, Vol. 9, No. 2, p. 95-101
<http://www.watsoninstitute.org/bjwa/archive/9.2/EU/Schnabel.pdf> (18.10.2006)

Sloan, Stanley (2000) The United States and European Defence. Chaillot Paper. 2000, No. 39
<http://www.iss-eu.org/chaillot/chai39e.pdf> (22.10.2006)

Šedivý, Jiří (2002) Střet identit? USA a Evropa po 11. září. Mezinárodní vztahy. 2002, roč. 37, č. 4, s. 5-25

Weiss, Tomáš (2004) Evropská bezpečnostní strategie ve světle Národní bezpečnostní strategie USA. Integrace (Online). 2004
<http://www.integrace.cz/integrace/clanek.asp?id=825> (2.5.2007)

Závěšický, Jan (2004) Ozbrojené síly Evropské unie v mírových misích. Mezinárodní politika. 2004, roč. 28, č. 9, s. 32-34

6.3. PRAMENY A OSTATNÍ ZDROJE

6.3.1. Dokumenty

A Secure Europe in a Better World. European Security Strategy. Brussels 12 December 2003
<http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/78367.pdf> (16.10.2006)

EU-NATO Declaration on ESDP. Brussels 16 December 2002

<http://www.nato.int/docu/pr/2002/p02-142e.htm> (16.10.2006)

Headline Goal 2010. Brussels 18 June 2004

<http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/2010%20Headline%20Goal.pdf>
(20.10.2006)

Joint Declaration Issued at the British-French Summit. Saint-Malo 3-4 December 1998

<http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/French-British%20Summit%20Declaration%20Saint-Malo%201998%20-%20EN.pdf> (10.4.2007)

Návrh Smlouvy zakládající Ústavu pro Evropu přijatý Evropským konventem 3.6. a 10.7.2003

http://www.evropska-unie.cz/download/cz/oficialni_dokumenty/Smlouvy_EU/Navrh_ustavni_smlouvy.pdf
(15.5.2007)

Prague Summit Declaration. Meeting of the North Atlantic Council. Prague 21 November 2002

<http://www.nato.int/docu/pr/2002/p02-127e.htm> (18.10.2006)

Presidency Conclusions. Cologne European Council. Cologne 3-4 June 1999

http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/kolnen.htm
(10.4.2007)

Presidency Conclusions. Helsinki European Council. Helsinki 10-11 December 1999

http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/ACFA4C.htm
(10.4.2007)

Presidency Conclusions. Laeken European Council. Laeken 14-15 December 2001

http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec68827.pdf
(10.4.2007)

Presidency Conclusions. Santa Maria da Feira European Council. Santa Maria da Feira 19-20 June 2000

http://ue.eu.int/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/00200-rl.en0.htm (10.4.2007)

The Alliance`s Strategic Concept. Meeting of the North Atlantic Council. Washington 23-24 April 1999

<http://www.nato.int/docu/pr/1999/p99-065e.htm> (15.4.2007)

The Maastricht Treaty, Treaty on European Union. Maastricht 7 February 1992

<http://www.eurotreaties.com/maastrichteu.pdf> (12.4.2007)

The National Security Strategy of the United States of America. Washington September 2002

<http://www.whitehouse.gov/nsc/nss.pdf> (20.10.2006)

The National Security Strategy of the United States of America. Washington March 2006

<http://www.whitehouse.gov/nsc/nss/2006/nss2006.pdf> (3.12.2006)

The Treaty of Amsterdam. Amsterdam 2 October 1997

<http://www.eurotreaties.com/amsterdamtreaty.pdf> (13.3.2007)

The Treaty of Nice. Nice 26 February 2001

<http://www.eurotreaties.com/nicetreaty.pdf> (20.10.2006)

6.3.2. Příručky

Jak funguje Evropská unie. Průvodce občana institucemi EU. Lucemburk: Úřad pro úřední tisky Evropských společenství 2004

NATO Handbook (Online). Brussels: NATO Office of Information and Press 2001

<http://www.nato.int/docu/handbook/2001/pdf/handbook.pdf> (10.4.2007)

6.3.3. Internetové zdroje

Grevi, Giovanni, Lynch, Dov, Missiroli, Antonio. ESDP operations. EU Institute for Security Studies

<http://www.iss-eu.org/esdp/09-dvl-am.pdf> (15.4.2007)

Haine, Jean-Yves. ESDP: an overview. EU Institute for Security Studies

<http://www.iss-eu.org/esdp/01-jyh.pdf> (15.4.2007)

Haine, Jean-Yves. Force structures. EU Institute for Security Studies

<http://www.iss-eu.org/esdp/10-jyhfc.pdf> (15.4.2007)

Missiroli, Antonio. ESDP bodies. EU Institute for Security Studies

<http://www.iss-eu.org/esdp/08-bodies.pdf> (15.4.2007)

<http://europa.eu.int> (Official site of the EU)

<http://www.iss-eu.org> (EU Institute for Security Studies)

<http://www.consilium.europa.eu> (Official site of the Council of the European Union)

<http://www.nato.int> (Official site of NATO)

<http://www.natoaktual.cz> (Oficiální portál Informačního centra o NATO)

RESUMÉ

Vzájemné vztahy Evropské unie (EU) a Severoatlantické organizace (NATO) prochází neustálým vývojem. Severoatlantická aliance jako čistě vojenská organizace byla vždy považována za základní pilíř evropské bezpečnosti, avšak toto její monopolní postavení bylo narušeno vytvořením Evropské bezpečnostní a obranné politiky (EBOP). Hlavním cílem této bakalářské práce je zhodnotit postavení a roli Evropské unie a jejích bezpečnostních a obranných složek v transatlantických vztazích. Soustřeďuje se především na vojenský aspekt s přihlédnutím k asymetrii v rozložení vojenského potenciálu v evropských státech a USA.

Práce je rozdělena do tří kapitol. V první kapitole popisuje historické kořeny a vývoj Evropské bezpečnostní a obranné politiky. Následující kapitola analyzuje základní konfliktní body vztahu mezi NATO, resp. USA, a EU, které rozděluje do tří oblastí, bezpečnostně-politické, vojensko-technické a geografické. První oblast se týká především rozporu mezi budováním evropské identity a vůdčím postavením USA v NATO a bezpečnostně-politických kultur obou aktérů. V rámci druhé oblasti jsou zahrnuty vojenské možnosti a schopnosti EU ve srovnání se Severoatlantickou aliancí, resp. USA. Třetí oblast definuje klíčové geografické priority s přihlédnutím k zahraničně-politickým a bezpečnostním zájmům zmíněných aktérů. Poslední kapitola práce se zabývá řešením a možnými budoucími východisky daných konfliktních bodů, opět v rámci tří již vymezených oblastí.

Díky členství Spojených států amerických, které lze označit za vojenskou supervelmoc, a nedostatku evropského vojenského potenciálu si NATO zachovává svou roli garanta transatlantické bezpečnosti. Evropská unie je z vojenského hlediska i nadále na NATO a jeho plánovacích a vojenských kapacitách závislá, ačkoliv existují zřetelné snahy o posílení evropských ozbrojených složek v rámci EBOP.

ABSTRACT

Mutual relationship between the European Union (EU) and the North Atlantic Treaty Organization (NATO) are being constantly developed. NATO as a pure military structure has been always considered to be the constitutive pillar of European security. However, this monopoly position has been disrupted by the creation of the European Security and Defence Policy (ESDP). This bachelor thesis „The Role of the EU`s armed forces in transatlantic security relationships“ aims at an evaluation of the role of European Union and European security and defence units in transatlantic relationships. In particular, it focuses on a military aspect with respect to the asymmetry between military capabilities of the EU member states and the USA.

This thesis consists of three chapters. The first chapter presents historical roots and development of the European security and Defence Policy. The following chapter analyses basic points of confrontation in the relationship between the EU and the NATO, and USA. They are divided into three topics, security-political, military-technical, and geographical. The first topic concerns the clash between creation of European identity and the leading status of the USA in NATO and between security cultures of both actors. The second topic comprises the EU`s military capabilities in comparison with NATO, and USA. The third one defines key geographical areas according to foreign and security interests of forementioned actors. The solution and potential future outlets of those points of confrontation are laid down in the final chapter of this thesis.

Due to the membership of the USA, the military superpower, and the lack of European military capabilities, NATO remains the guarantee of the transatlantic security. The EU is still dependent on NATO`s planning and military capabilities, although there are obvious efforts to strengthen European armed forces within the framework of ESDP.